

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU

ZAVRŠNI RAD

PASIV I POSTUPCI PASIVIZACIJE U ARAPSKOM JEZIKU

Mentor: prof. dr. Amra Mulović

Studentica: Aiša Čehaja-Fetahi

Sarajevo, 2024.

UNIVERSITY OF SARAJEVO - FACULTY OF PHILOSOPHY

DEPARTMENT OF ORIENTAL PHILOLOGY

FINAL WORK

PASSIVE AND PASSIVIZATION IN ARABIC

Mentor: prof. dr. Amra Mulović

Student: Aiša Čehaja-Fetahi

Sarajevo, 2024.

SAŽETAK

U ovom radu obrađen je pasiv u arapskom jeziku (*ṣīga al-maǧhūl*) koji predstavlja sistem glagolskih oblika koji ukazuju na to da se glagolska radnja vrši na gramatičkom subjektu (logičkom objektu), pri čemu se vršilac radnje obično ne navodi. Kao korpus istraživanja korišteno je djelo *Dani (al-'Ayyām)* Tahe Huseina (Ṭaha Ḥusayn), kao i različiti tekstovi koji pripadaju žurnalističkom funkcionalnom stilu. Rad uključuje opis i analizu postupaka pasivizacije u arapskom jeziku koja podrazumijeva nekoliko postupaka: demociju subjekta aktivne rečenice ili njegovu eliziju, promociju logičkog objekta u gramatički subjekt pasivne rečenice te promjenu oblika glagola, tj. upotrebu morfološkog pasiva. U radu su obrađeni pasiv prijelaznih, dvostruko prijelaznih i neprijelaznih glagola. U pasivu se obično javljaju prijelazni glagoli, direktno i indirektno prijelazni, jednostruko ili dvostruko prijelazni. Pasiv sa prividnim ili gramatičkim subjektom (*nā'ib al-fā'il*) mogu imati samo direktno prijelazni glagoli. Indirektno prijelazni glagoli mogu doći u bezličnom impersonalnom pasivu kada dalji objekat zadržava svoju prepoziciju. Kada se aktivna rečenica sa dvostruko prijelaznim glagolom transformira u pasivnu rečenicu, prvi objekat se promovira u prividni ili gramatički subjekat pasivne rečenice, a drugi objekat ostaje kao komplement glagola. U radu su obrađeni i glagoli koji se upotrebljavaju isključivo u pasivu kako bi ostvarili određena značenja. To su tzv. „stalni pasivi“. Kada se u arapskom jeziku koristi pasivni glagol, vršilac radnje obično se izostavlja. Iako pojedini gramatičari isključuju upotrebu agensa u pasivnoj konstrukciji u arapskom jeziku, analiza pokazuje da su različiti pragmatični faktori ili doslovni prijevod pasivnih konstrukcija sa evropskih jezika doprinijeli sve većoj upotrebi pasivnih konstrukcija sa naknadno uvedenim agensom u formi prijedložnih fraza u arapskom jeziku.

Ključne riječi: pasiv, pasivizacija, prijelazni glagol, impersonalni pasiv, stalni pasiv, agens.

SUMMARY

In this analysis we have processed the passive voice (*ṣīġa al-maġhūl*), which represents a system of verb forms that indicate that the verb action is performed on a grammatical subject (logical object), where the doer of the action is usually not specified. The work *Dani (al-'Ayyām)* by Taha Husein (Ṭaha Ḥusayn) was used as the research corpus, as well as various texts belonging to the journalistic functional style. The paper includes a description and analysis of passivization procedures in the Arabic language, which includes several procedures: demotion of the subject of the active sentence or its elision, the promotion of the logical object into the grammatical subject of the passive sentence, and the change of the form of the verb, i.e. the use of the morphological passive. The passive voice of transitive, doubly transitive and intransitive verbs is discussed in the paper. Transitive verbs, directly and indirectly transitive, single or double transitive, usually occur in the passive voice. Only directly transitive verbs can have a passive voice with an apparent or grammatical subject (*nā'ib al-fā'il*). Indirectly transitive verbs can come in the impersonal impersonal passive when the distant object retains its preposition. When an active sentence with a doubly transitive verb is transformed into a passive sentence, the first object is promoted to the apparent or grammatical subject of the passive sentence, and the second object remains as the complement of the verb. The paper also deals with verbs that are used exclusively in the passive voice in order to achieve certain meanings. These are the so-called „permanent passives“. When a passive verb is used in Arabic, the doer of the action is usually omitted. Although some grammarians exclude the use of agents in the passive construction in Arabic, the analysis shows that various pragmatic factors or the literal translation of passive constructions from European languages contributed to the increasing use of passive constructions with a subsequently introduced agent in the form of prepositional phrases in Arabic.

Key words: passive, passivization, transitive verb, impersonal passive, permanent passive, agent.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	3
SUMMARY.....	4
UVOD.....	6
1. DEFINIRANJE I UVJETI UPOTREBE PASIVA U ARAPSKOM JEZIKU	8
2. FORMA PASIVA.....	13
2.1. Pasiv prošlog vremena/ perfekta	15
2.2. Pasiv sadašnjeg vremena/imperfekta	18
3. POSTUPCI PASIVIZACIJE.....	24
3.1. Pasiv direktno prijelaznih glagola	25
3.2. Pasiv indirektno prijelaznih glagola	28
3.3. Pasiv dvostruko prijelaznih/ditranzitivnih glagola	29
3.4. Pasiv neprijelaznih glagola.....	31
3.5. Stalni pasiv.....	32
3.6. Uvođenje agensa u pasivnu rečenicu.....	33
4. PREVOĐENJE PASIVNIH KONSTRUKCIJA SA ARAPSKOG NA BOSANSKI JEZIK	40
ZAKLJUČAK	45
IZVORI	47
INTERNET IZVORI.....	47
LITERATURA.....	49

UVOD

Tema koja je obrađena u ovom radu jeste pasiv i postupci pasivizacije u arapskom jeziku. Pasiv (*šīga al-mağhūl*) jeste sistem glagolskih oblika koji ukazuju na to da se glagolska radnja vrši na gramatičkom subjektu (logičkom objektu), pri čemu se vršilac radnje obično ne navodi. Analizom korpusa vidjet ćemo da se u arapskom jeziku agens može naknadno uvesti nizom morfoloških sredstava, najčešće uz upotrebu prijedložne fraze.

Prvi dio rada posvećen je definiranju i uvjetima upotrebe pasiva u arapskom jeziku, kao i opisu morfoloških oblika kojima se izražava pasiv.

U drugom dijelu rada obrađena je forma pasiva te pasiv prošlog i sadašnjeg vremena. Tvorba perfekta i imperfekta pasiva pravilnog trokonsonantog glagola služi kao model za sve druge vrste glagola (četverokonsonantni, udvojeni, hemzirani ili „šuplji“). Pasivni oblik glagola nastaje od aktivnog glagola modifikacijom osnove tj. promjenom rasporeda samoglasnika u osnovi glagola.

Treći dio rada obuhvata analizu postupaka pasivizacije u arapskom jeziku i podijeljen je na više potpoglavlja. Pasivizacija je transformiranje aktivne rečenice u pasivnu rečenicu koje podrazumijeva sljedeće postupke: demociju subjekta aktivne rečenice ili njegovu eliziju, potom promociju logičkog objekta u gramatički subjekt pasivne rečenice i promjenu oblika glagola, tj. upotrebu morfološkog pasiva. U ovom dijelu rada daje se opis i analiza pasiva prijelaznih glagola (direktno prijelaznih, dvostruko prijelaznih i indirektno prijelaznih) u arapskom jeziku. Pasiv sa prividnim ili gramatičkim subjektom (*nā'ib al-fā'il*) mogu imati samo direktno prijelazni glagoli, dok indirektno prijelazni glagoli mogu doći u bezličnom impersonalnom pasivu kada dalji objekt zadržava svoju prepoziciju. Jedan dio rada posvećen je opisu i analizi stalnog pasiva.

U posljednjem dijelu rada navode se načini na koje se pasivne forme u arapskom jeziku prevode na bosanski jezik od kojih je najčešći prevođenje pasivnih rečenica odgovarajućim aktivnim konstrukcijama.

U cjelini posmatrano, upotreba pasivnih oblika u arapskom jeziku je češća nego u bosanskom jeziku. U jednom dijelu ovog rada u manjoj mjeri analizirani su i oni glagolski oblici kod kojih nije lahko razlikovati čisto pasivno značenje od tzv. medijalnog ili reflektivnog, neglagolske forme kojima se izražava pasivno značenje, te upotreba glagola u aktivu u pasivnim značenjima.

Treba imati u vidu da se frekventnost upotrebe pasiva razlikuje u zavisnosti od funkcionalnog stila. Korpus ovog istraživanja uključivat će tekstove žurnalističkog funkcionalnog stila, te tekst koji pripada književno-umjetničkom stilu. Drugi spomenuti tekst koji je korišten pri izradi ovog rada jeste djelo *Dani*, Tahe Huseina. Ovaj tekst koristimo u prijevodima na bosanski jezik koje su sačinili Esad Duraković i Nijaz Dizdarević. Prevedena su samo dva od tri dijela originalnog teksta. Oba prijevoda su korištena u radu zbog usporedbe prijevodnih ekvivalenata pasiva u bosanskom jeziku jer je jedan dio rada posvećen analizi načina na koji se pasivne konstrukcije prevode na bosanski jezik. Za primjere preuzete iz tekstova koji pripadaju žurnalističkom funkcionalnom stilu ponudit ćemo vlastiti prijevod.

1. DEFINIRANJE I UVJETI UPOTREBE PASIVA U ARAPSKOM JEZIKU

Prema Muftiću, pasiv (*šīġa al-maġhūl*) jeste sistem glagolskih oblika (nasuprot aktivu) koji ukazuju na to da se glagolska radnja vrši na gramatičkom subjektu (logičkom objektu), pri čemu se vršilac radnje obično ne navodi.¹

Kao trpno stanje, pasiv je predstavljen sistemom glagolskih oblika koji upućuju na to da se glagolska radnja vrši na gramatičkom subjektu kao na objektu. Radnju vrši spoljašnji vansubjekatski poznati ili nepoznati agens (stvarni subjekat) koji se najčešće ne pominje, ali se putem odgovarajuće prijedložne sintagme, ukoliko je potrebno, može naknadno uvesti. U procesu pasivizacije, objekat aktivne rečenice postaje gramatički subjekat pasivne rečenice. U klasičnom arapskom jeziku pasiv se upotrebljava prevashodno u slučajevima kada je subjekat, odnosno faktički vršilac radnje nepoznat. Otuda je i naziv u arapskom jeziku za pasiv: **مَجْهُولٌ** „nepoznat“. Postoji mnogo glagolskih oblika kod kojih nije lako razlikovati čisto pasivno značenje od tzv. medijalnog ili reflektivnog prizvuka.²

Pasiv se u arapskom jeziku označava i terminom **صِيغَةُ الْفَاعِلِ** (kao i aktiv **صِيغَةُ الْمَفْعُولِ**)

فِعْلٌ مَا لَمْ يُسَمَّ فَاعِلُهُ = *onaj čiji subjekat nije spomenut*.³

Izrazi **المَجْهُولُ** ili **المَعْلُومُ** ili **المَعْرُوفُ** se također koriste za označavanje subjekata aktivnih i pasivnih rečenica.⁴

U literaturi autori donose iste definicije pasivizacije. Tako u svojoj studiji, *Translating Passive Verbs in English-Arabic Parallel Texts and their Frequency in Arabic-Arabic Comparable Texts*, Alaa Z. Naseeb i George N. Sa'ad donose definiciju pasivizacije koju preuzimaju od ranih arapskih gramatičara a koji su pasivizaciju opisali kao eliziju subjekta glagola aktivne rečenice, nakon čega glagol preuzima pasivni oblik i objekat aktivne rečenice

¹ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 535.

² Darko Tanasković, Anđelka Mitović, *Gramatika arapskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005, str. 48-49.

³ Wright navodi više načina kojima se označava pasiv u arapskom jeziku. Vidjeti više u: W. Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, Librairie du Liban, Beirut, 1981, str. 50.

⁴ Ibid., str. 50.

postaje subjekat pasivne rečenice. Arapski gramatičari su, pored toga, opisali pasivizaciju u smislu entiteta koji mogu postati subjekt pasivnog glagola.⁵

C. Ryding kaže da se koncept pasivnog značenja u suprotnosti s aktivnim značenjem u zapadnoj gramatici naziva stanjem. Odnosno, glagol je u aktivnom ili pasivnom stanju. Generalno, kada je u aktivu, izvršilac radnje je subjekat glagola (*Proučavali smo problem* = *دَرَسْنَا المَشْكَالَةَ*) kada je glagol u pasivu, entitet na koji radnja utiče (direktni objekat glagola) postaje subjekat (*Problem je proučavan* = *دُرِسَتْ المَشْكَالَةُ*). Stanje glagola stoga prenosi informacije o tematskom fokusu rečenice.⁶

Također, ista autorica navodi da postoje dva osnovna načina da se prenese pasivno značenje na arapskom, a prvi je flektivni (ili unutrašnji) pasiv, koji uključuje promjenu obrasca samoglasnika unutar glagola: Naprimjer: *عُقِدَ* = *održano je*, od *عَقَدَ* - *on je držao*; a drugi je derivacijski pasiv, gdje se derivacijski glagolski oblik (obično V, VII ili VIII proširene glagolske vrste) koristi za prenošenje pasivnog, reflektivnog ili mediopasivnog smisla radnje uključene u glagol (Naprimjer: VII glagolska vrsta *اِنْعَقَدَ* = *održano je*). Ako se aktivne glagolske rečenice preformulišu u pasivne konstrukcije, objekat glagola postaje subjekat rečenice, a glagol se označava kao pasiv na osnovu promjene unutrašnjih samoglasnika. Vršilac radnje se obično ne spominje.⁷

Buckley navodi da, za razliku od aktiva (*المَعْلُومُ* ili *المَبْنِي المَعْرُوفُ*), u pasivu na subjekt djeluje neki agens. Subjekti aktivnih glagola vrše radnju (Naprimjer: „Dječak je razbio prozor“; „Njihova majka je oprala odjeću“), dok subjekti pasivnih glagola trpe radnju (Naprimjer: „Prozor je razbijen [od strane dječaka]“; „Odjeća je oprana [od strane njihove majke]“).⁸

⁵ Vidjeti više u: Alaa Z. Naseeb i Rasoul Al-Khafaji, *Translating Passive Verbs in English–Arabic Parallel Texts and their Frequency in Arabic–Arabic Comparable Texts*, Middle East University, Amman, 2011, str. 7. i George N. Saad, *Transitivity, Causation and Passivization*, Kegan Paul International, London, Boston and Melbourne, 1982, str. 31.

⁶ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005, str. 657-658.

⁷ Ibid., str. 657-658.

⁸ Ron Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 610.

Pasiv se koristi kada je vršilac radnje nepoznat ili nije pouzdan, kada se ne želi spomenuti agens ili da bi se naglasila osoba ili stvar koja radnju trpi, a ne onaj koji radnju vrši. Pasiv se mnogo rjeđe javlja u arapskom nego u engleskom jeziku. Prema Buckleyu razlog ovome dijelom leži u opštoj nemogućnosti arapskog da izrazi agens u pasivnim konstrukcijama, kao i u mogućnosti upotrebe glagola *كَمَّ* („biti postignut“, „biti izvršen“) koji može parafrazirati pasiv.⁹

Wright navodi četiri slučaja u kojima se pasiv posebno koristi:

- a) kada je Bog ili neko više biće vršilac radnje;
- b) kada je vršilac radnje nepoznat, ili bar nije zasigurno poznat;
- c) kada ga pisac ili govornik ne želi spomenuti;

d) kada je pažnja čitaoca ili slušatelja upućena više prema objektu radnje, nego prema vršiocu radnje. Odnosno, da li će rečenica biti u aktivnom ili pasivnom stanju zavisi od toga na koji dio rečenice se želi staviti akcenat.¹⁰

Pasiv se također često koristi i u tekstovima koji pripadaju žurnalističkom funkcionalnom stilu. Pojavljuje se naročito u medijima te se koristi kao jedna vrsta manipulacije, odnosno kada se želi skrenuti pažnja sa određenih informacija, Naprimjer: kada se želi izbjeći pominjanje počinitelja radnje.¹¹ Dakle, u rečenicama u kojima se koristi pasiv radnja je u fokusu, odnosno, sama radnja se ističe u prvi plan. Možemo vidjeti kako se pasivni oblici koriste za vješto prikrivanje, odnosno, izbjegavanje navođenja potpunih i preciznih podataka o nekim događajima.

Pored slučajeva u kojima izostaje navođenje agensa, postoje i slučajevi kada se agens naknadno uvodi pomoću određenih sintaktičkih sredstava, poput prijedložnih fraza *min taraf*, *min qibal* itd. Iako pravila arapskog jezika nalažu da se agens pasivnog glagola ne navodi (o čemu će biti riječi u poglavlju o uvođenju agensa u pasivnu rečenicu u arapskom jeziku) u novinskom jeziku on se redovno navodi, što je, između ostalog, posljedica tendencije da arapska sintaksa oponaša sintaksu evropskih jezika. Pored pasivnih glagolskih oblika i samih glagola sa pasivnim značenjem, u novinskom stilu je veoma zastupljena i upotreba perifrastičnih pasiva. Vjerovatno je najupečatljivija i najraširenija upotreba perifraze sa

⁹ Ron Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 610.

¹⁰ W. Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, Librairie du Liban, Beirut, 1981, str. 51.

¹¹ Vidjeti više o tome u: Mirta Gojević, „Publicistički stil“, *Hrvatistika: Studentski jezikoslovni časopis*, 3:3, 2009, str. 23-30.

glagolom فُتِمَ („biti postignut“, „biti izvršen“), koji dolazi u kombinaciji sa masdarom, odnosno glagolskom imenicom. Ova konstrukcija se koristi umjesto pasivnih glagolskih oblika kako bi se izrazila svršenost durativnog ili iterativnog procesa gdje je u fokusu rezultat procesa, a ne sam proces ili vršitelj radnje.¹²

U arapskom jeziku, glagol je u aktivu kada je subjekat, vršilac radnje, poznat ili spomenut u rečenici. S druge strane, glagol se stavlja u pasiv kada je subjekat, cilj radnje, nepoznat ili se ne spominje u rečenici. Za razliku od prakse u engleskom, nije ispravno koristiti pasiv u arapskom jeziku kada je izvršilac radnje, agens ili subjekt glagola spomenut. Dakle, informacija „Igrači su trenirani od strane trenera“ morala bi se izraziti konstrukcijom „Trener je trenirao igrače“. Ponekad se u modernom arapskom jeziku, posebno u tekstovima koji pripadaju žurnalističkom stilu, ovo pravilo dokida, a to se često čini zbog doslovnog prijevoda neke engleske konstrukcije.¹³

Pored navedenih načina upotrebe pasiva u arapskom jeziku, on se često koristi i u okviru atributske odnosno najčešće negativne rečenice koja odnosi na neodređeni antecedent. Takva rečenica obično se prevodi pridjevom. Npr:

بِأَسْعَارٍ لَا تُقَارَنُ¹⁴

Po neuporedivim cijenama...¹⁵

...تَرَكَ فِي نَفْسِ الصَّبِيِّ أَثْرًا لَا يُمْحَى.¹⁶

...da je to mladiću ostalo u neizbrisivom sjećanju.¹⁷

što je ostavljalo nezaboravan utisak na dječaka.¹⁸

كَانَ يَجِدُ فِي ذَوْقِهَا لَذَّةً لَا تُقَدَّرُ.¹⁹

¹² O tome više vidjeti u: Clive Holes, *Modern Arabic Structures, Functions and Varieties*, Georgetown University Press, Wahsington D. C., 2004, str. 321-322.

¹³ *Modern Standard Arabic, Grammar Reference Book*, Defense language institute, 1970, str. 128.

¹⁴ E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, str. 388.

¹⁵ U primjerima koji budu korišteni u radu glagol i njegov prijevodni ekvivalent, ako ga ima, će biti podvučeni.

¹⁶ Ṭāhā Husayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str.131.

¹⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 108.

¹⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 81.

U njima je osjećao neizmjernu slast. ²⁰

Neocjenjiva je bila slast koju je osjećao. ²¹

Često se pasiv koristi i kao vrsta indirektnog imperativa, posebno na etiketama ili uputstvima za upotrebu. Naprimjer:

يُحَفَظُ فِي ثَلَاثَةِ ²²

Čuvati u frižideru!

¹⁹ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 135.

²⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 111.

²¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 83.

²² E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabis: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, str. 389.

2. FORMA PASIVA

Pretpostavka da se pasiv razlikuje od aktiva proizlazi iz činjenice da nijedan jezik ne izražava aktiv i pasiv na isti način.²³

Kako u pasivu nema glagolskih razreda, u perfektu i imperfektu postoji samo po jedna osnova. Na perfekatsku osnovu dodaju se isti sufiksi, kao što se dodaju na perfekatsku osnovu aktiva glagola, dok se na osnovu u imperfektu pasiva dodaju isti sufiksi kao u aktivu, s tim da prefiksi uz isti konsonant kao kod onih u aktivu dobijaju vokal *u*.²⁴

Osnova perfekta prve vrste glagola ima oblik: - فُعِلَ (fu‘il-), a imperfekta: فَعَلَ (-f‘al-).

Navedimo samo primjer za 3. lice muškog roda (koja se inače navodi kad god je riječ o glagolima): perf.: كُتِبَ (= napisan je) impf.: يُكْتَبُ (= piše se, bit će napisan) i sl.²⁵

Tvorba perfekta i imperfekta pasiva pravilnog trokonsonantnog glagola služi kao model za sve druge vrste glagola (bilo četverokonsonantni, udvojeni, hemzirani ili „šuplji“). Pasivni glagol nastaje od aktivnog glagola modifikacijom osnove tj. promjenom samoglasnika.²⁶

U pasivu u perfektu karakterističan slijed samoglasnika je damma + osnovni samoglasnik kasra (فُعِلَ). U izvedenim glagolskim vrstama svi samoglasnici koji prethode osnovnom samoglasniku također se mijenjaju u samoglasnik *u* kada su kratki (V, VIII i X glagolska vrsta), te u dugi samoglasnik *ū*, kada su dugi (III i VI glagolska vrsta).²⁷

Glagol u pasivu može se pojaviti u prošlom i sadašnjem vremenu, indikativu, jusivu i konjunktivu, zavisno od konteksta. On se, poput glagola u aktivu, slaže sa subjektom u rodu i broju. Ne postoji poseban oblik za izražavanje imperativa pasiva, umjesto toga se koristi jusiv.²⁸

Ponudit ćemo i tabelarni prikaz glagolskih oblika u pasivu u proširenim glagolskim vrstama, kako u prošlom, tako i u sadašnjem vremenu.

²³ Mohammed Shormani, „A Person Approach to Personal Passive in Standard Arabic“, *Al-Lisāniyyāt*, Ibb university – Yemen, 23:2, 2017, str. 88.

²⁴ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 289.

²⁵ Ibid., str. 289.

²⁶ Ron Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 416.

²⁷ Ibid., str. 416.

²⁸ W. Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, Librairie du Liban, Beirut, 1981, str. 63.

Glagolska vrsta	Perfekt/prošlo vrijeme	Imperfekt/sadašnje vrijeme
I	فُعِلَ	يُفَعَّلُ
II	فُعِّلَ	يُفَعَّلُ
III	فُوِعِلَ	يُفَاعَلُ
IV	أُفْعِلَ	يُفَعَّلُ
V	تُفَعِّلَ	يُتَفَعَّلُ
VI	تُفَوِّعِلَ	يُتَفَاعَلُ
VII	/	/
VIII	أُفْتَعِّلَ	يُفْتَعَّلُ
IX	/	/
X	أُسْتَفْعِلَ	يُسْتَفَعَّلُ

U nastavku ćemo govoriti o oblicima pravilnih i nepravilnih glagola prve vrste u pasivu, kako u perfektu tako i imperfektu, a potom i o oblicima pasiva glagola u proširenim glagolskim vrstama.

2.1. Pasiv prošlog vremena/ perfekta

U prošlom vremenu ili perfektu niz samoglasnika je /-u-i-/. To jest, unutar osnove, svi samoglasnici koji prethode osnovnom samoglasniku su /u/, a sam osnovni samoglasnik je /i/. Ovo važi za sve glagolske tipove trokonsonantskih glagola i proširene vrste (derivacione forme), kao i za četverokonsonantne glagole.²⁹

إِنَّمَا قُسِمَ الْأَمْرُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ ابْنِهَا قِسْمَةً عَدْلًا.³⁰

Međutim, posao su podijelili ravnopravno.³¹

...ali posao je bio podijeljen između nje i sina veoma pravično.³²

...أَنَّ أَوَّلَ كِتَابٍ إِنجليزيةٍ عَنِ الْهُنُودِ الْحَمْرِ نُشِرَ فِي عَامِ 1511 م...³³

...Prva engleska knjiga o američkim starosjediocima objavljena je 1511. godine...³⁴

وَكَانَتْ الدَّارُ قَدْ هُيِّئَتْ لِلْعِيدِ.³⁵

Kuća je bila spremljena za praznik.³⁶

I kuća je bila spremljena za praznik.³⁷

ثُمَّ بَسِطَتْ مِنْ فَوْقِهَا مَلَأَةً...³⁸

...te najzad jedna deka.³⁹

²⁹ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005, str. 659.

³⁰ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 205.

³¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 159.

³² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 125.

³³ Ibrāhīm al-Sayyid, „Dīmūkrātiya al-dimā'i, kayfa tu'ussisat 'Amrīka 'alā 'ašlā' al-sukkān al-'asliyyīn“, *al-Ġazīra nat*, 12. 5. 2018, pristupljeno: 28. 6. 2024. dostupno na:

<https://www.aljazeera.net/midan/intellect/sociology/2018/5/12/%D9%83%D9%8A%D9%81-%D8%A3%D8%B3%D8%B3%D8%AA-%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D8%A7-%D8%AF%D9%8A%D9%85%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B7%D9%8A%D8%AA%D9%87%D8%A7-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A3%D8%B4%D9%84%D8%A7%D8%A1>

³⁴ Za primjere koji su pronađeni u novinskim člancima nuditi ćemo svoj vlastiti prijevod.

³⁵ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 103

³⁶ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 86.

³⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 62.

³⁸ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 129.

³⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 16.

*Sve to bilo je prekriveno dekom*⁴⁰.

وَ لَكِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ كَانَتْ قَدْ أُغْلِقَتْ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ.⁴¹

*Međutim, nebeske kapije bijahu tog dana zatvorene.*⁴²

*Ali nebeska vrata tog dana ostadoše zatvorena.*⁴³

كَيْفَ تَأَسَّسَتْ أَمِيرِكَا عَلَى أَشْلَاءِ السُّكَّانِ الْأَصْلِيِّينَ؟⁴⁴

Kako je Amerika osnovana na ostacima autohtonog stanovništva?

وَقَدْ أُسْتُخْدِمَتْ هَذِهِ الصُّورَةُ فِي إِطَارِ دُعَائِيٍّ أَيْدِيُولُوجِيٍّ وَاسِعٍ دَاخِلِ أُورُوبَا وَخَارِجَهَا لِلتَّرْوِيجِ

لِلسِّيَاسَةِ الْأُورُوبِيَّةِ الْإِسْتِعْمَارِيَّةِ.⁴⁵

Ova slika je korištena u okviru širokog ideološkog propagandnog okvira unutar i izvan Evrope za promoviranje evropske kolonijalne politike.

Pravilo koje smo naveli važi za sve izvedene vrste trilitera, *miṭāl*, *muḏāaf* i *mahmūz* glagole. Kod *aḡwaf* glagola dugi vokal prelazi u dugo *ī*. Ovo pravilo važi za I, IV, VII, VIII i X vrstu.⁴⁶

Naprimjer:

⁴⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 79.

⁴¹ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 101.

⁴² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 85.

⁴³ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 62.

⁴⁴ Ibrāhīm al-Sayyid, „Dīmūkrātiya al-dimā'i, kayfa tu'ussisat 'Amrīka 'alā 'ašlā' al-sukkān al-'asliyyīn“, *al-Ġazīra nat*, 12. 5. 2018, pristupljeno: 28. 6. 2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/midan/intellect/sociology/2018/5/12/%D9%83%D9%8A%D9%81-%D8%A3%D8%B3%D8%B3%D8%AA-%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D8%A7-%D8%AF%D9%8A%D9%85%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B7%D9%8A%D8%AA%D9%87%D8%A7-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A3%D8%B4%D9%84%D8%A7%D8%A1>

⁴⁵ Ibrāhīm al-Sayyid, „Dīmūkrātiya al-dimā'i, kayfa tu'ussisat 'Amrīka 'alā 'ašlā' al-sukkān al-'asliyyīn“, *al-Ġazīra nat*, 12. 5. 2018, pristupljeno: 28. 6. 2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/midan/intellect/sociology/2018/5/12/%D9%83%D9%8A%D9%81-%D8%A3%D8%B3%D8%B3%D8%AA-%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D8%A7-%D8%AF%D9%8A%D9%85%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B7%D9%8A%D8%AA%D9%87%D8%A7-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A3%D8%B4%D9%84%D8%A7%D8%A1>

⁴⁶ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005, str. 661.

وَيَبِيعُ لِأَحَدِ الْمَتَّاحِفِ.⁴⁷

I prodat je jednom od muzeja.

إِذَا فَقَدْ أُصِيبَ الشَّابُّ وَوَجَدَ الْوَبَاءُ طَرِيقَهُ إِلَى الدَّارِ.⁴⁸

Dakle, mladić je obolio. Nesreća pronađe put do te kuće...⁴⁹

Tako je mladić obolio a pošast našla svoj put do naše kuće.⁵⁰

وَقَدْ أُتِيحَ لَهُ ذَلِكَ فِي غَيْرِ مَشَقَّةٍ وَلَا جُهْدٍ بِفَضْلِ هَذِهِ الدُّرُوسِ الَّتِي كَانَتْ تُلْقَى فِي الضُّحَى بَعْدَ أَنْ يُفْرَغَ الطُّلَّابُ مِنْ إِفْطَارِهِمْ.⁵¹

To mu je ipak pošlo za rukom bez velikog truda i napora zahvaljujući časovima koji su se održavali prije podne, kada studenti doručkuju.⁵²

To mu je polazilo za rukom bez truda i napora zahvaljujući časovima koji su se održavali ujutro, pošto bi studenti doručkovali.⁵³

Dugi samoglasnik *ā* koji je karakteristika glagola III vrste prelazi u dugo *ū* u pasivu.⁵⁴

U pasivu prošlog vremena *naqis* glagola završni poluvokal je *y*. Ovo se odnosi i na izvedene forme.⁵⁵ Naprimjer:

وَجَدُوا بُرْجَيْنِ بَيْنَا مِنَ الْحِجَارَةِ.⁵⁶

Našli su dvije kule [koje] su bile građene od kamena .

فَإِذَا دُعِيَتْ الشَّمْسُ إِلَى غُرُوبِهَا أَقْبَلَ الصَّدِيقَانِ عَلَى عَشَائِهِمَا.⁵⁷

⁴⁷ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005, str. 661.

⁴⁸ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 106.

⁴⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 88.

⁵⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 64.

⁵¹ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 236.

⁵² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 183.

⁵³ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 145.

⁵⁴ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005, str. 661.

⁵⁵ Ibid., str. 661.

⁵⁶ Ibid., str. 661.

*Kako je sunce hitalo ka zalasku ...*⁵⁸

*Kada bi se sunce spustilo ka zalasku, dva prijatelja bi pristupila večeri...*⁵⁹

وَرَعْمَ أَنَّهُ يَوْمٌ⁶⁰ إِحْيَاءُ ذِكْرَىٰ ائْتِصَارَاتٍ وَضَحَايَا الْحَرْبِ سَنَوِيًّا، إِلَّا أَنَّ الْكَارِثَةَ الَّتِي وَقَعَتْ فِي

الْبَنْعَالِ إِبَانَ الْحُكْمِ الْبَرِيْطَانِيِّ فِي نَفْسِ الْوَقْتِ قَدْ نُسِيَتْ إِلَىٰ حَدِّ كَبِيرٍ.⁶¹

Iako se pobjede i žrtve u ratu spominju svake godine, katastrofa koja se dogodila u Bengalu za vrijeme britanske vladavine u isto vrijeme je uglavnom zaboravljena.

2.2. Pasiv sadašnjeg vremena/imperfekta

Kada glagol prve glagolske vrste u sadašnjem vremenu prelazi iz aktivnog stanja u pasivno, onda je vokal nakon prvog radikala *u*, a nakon trećeg radikala je *a*. Dakle, glagol će doći na oblik يُفَعَّلُ. Naprimjer:

وَكَانَ يُعْرَفُ بَيْنَ أَصْدِقَائِهِ الطُّلَّابِ وَالْعُلَمَاءِ بِأَنَّهُ مُحِبٌّ لِبَعْضِ لَدَاتِهِ الْمَادِيَةِ مُتَهَالِكٌ عَلَيْهَا.⁶²

*Među studentima, prijateljima i ulemom bio je poznat kao ljubitelj izvjesnih čulnih užitaka kojima se predavao.*⁶³

*Među njegovim prijateljima, studentima i naučnicima bilo je poznato da voli izvjesna materijalna zadovoljstva, da se odaje njima.*⁶⁴

⁵⁷ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 238.

⁵⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 185.

⁵⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str.147.

⁶⁰ U ovom primjeru imamo i upotrebu glagola تَمَّ („biti postignut“, „biti održan“) koji u arapskom jeziku može parafrazirati pasiv. Vidjeti više o tome u: E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, str. 431 Autor podrazumijeva upotrebu glagola *tamma* u aktivu uz masdar/glagolsku imenicu što je konstrukcija koja se prevodi pasivom. Glagol koji zajedno sa glagolskom imenicom ostvaruje značenje pasiva jeste i glagol جَرَى.

⁶¹ „Kayfa māta malāyīn al-Hunūd ḡū'an bi sabab siyāsāt Tšaršil“, *BBC News Arabī*, 24. 7. 2020, pristupljeno 20. 3. 2024, dostupno na: <https://www.bbc.com/arabic/world-53501811>,

⁶² Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 221.

⁶³ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 171.

⁶⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 136.

...تُعْتَبَرُ قِصَّةُ الْإِنْجِلِيزِ الَّذِينَ أَسَّسُوا أَوَّلَ مُسْتَعْمِرَةٍ فِيمَا صَارَ يُعْرَفُ الْيَوْمَ فِي الْوِلَايَاتِ الْمُتَّحِدَةِ بِإِجْتِرَاءِ

الجديدة.⁶⁵

Priča o Englezima koji su osnovali prvu koloniju u onome što je danas poznato kao „Sjedinjene Američke Države“ smatra se...

Kod *nāqiṣ* glagola *wāw* ili *yā* ili *elif* u pasivu prelaze u dugi vokal *ā*.⁶⁶

وَالَّتِي كَانَتْ تُسَمَّى دُرُوسُ الْعُلُومِ الْحَدِيثَةِ.⁶⁷

...a nazivali su ih novim znanostima...⁶⁸

...a koje su zvali "časovi iz novih nauka"...⁶⁹

وَلِيُظَلَّ إِذَا طَالِبًا بِالْجَامِعَيْنِ : بِالْجَامِعَةِ الْأَزْهَرِيَّةِ كَمَا كَانَ الْأَزْهَرُ يُسَمَّى فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ.⁷⁰

...i da studira na dva univerziteta: na al-Asharskom univerzitetu, kako se tada zvao, i na Egipatskom univerzitetu⁷¹.

On, znači, treba da studira na dva univerziteta: Azharskom univerzitetu, kako se Azhar tada zvao, i Egipatskom.⁷²

إِعْتَرَضَهَا أَبُو طَرْطُورَ فَسَايَرَهَا لَا يُرَى وَلَا يُسْمَعُ وَلَا يُحْسُ.⁷³

...on izlazi pred djevojku i ide uz nju tako da ga niko ne zamijeti i ne osjeti.⁷⁴

...i išao naporedo s njom tako da ga nisu vidjeli, nisu čuli niti osjećali.⁷⁵

⁶⁵ Ibrāhīm al-Sayyid, „Dīmūkrātiya al-dimā’i, kayfa tu’ussisat ’Amrīka ‘alā ’ašlā’ al-sukkān al-’asliyyīn“, *al-Ġazīra nat*, 12. 5. 2018, pristupljeno: 28.6.2024. dostupno na: <https://www.aljazeera.net/midan/intellect/sociology/2018/5/12/%D9%83%D9%8A%D9%81-%D8%A3%D8%B3%D8%B3%D8%AA-%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D8%A7-%D8%AF%D9%8A%D9%85%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B7%D9%8A%D8%AA%D9%87%D8%A7-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A3%D8%B4%D9%84%D8%A7%D8%A1>

⁶⁶ *Modern Standard Arabic, Grammar Reference Book*, Defense language institute, 1970. str. 128.

⁶⁷ Ṭāhā Ḥusayn, *al-’Ayyām*, I-II, Dār al-ma’ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 282.

⁶⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 218.

⁶⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 178.

⁷⁰ Ṭāhā Ḥusayn, *al-’Ayyām*, I-II, Dār al-ma’ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 305.

⁷¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 235.

⁷² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 195.

⁷³ Ṭāhā Ḥusayn, *al-’Ayyām*, I-II, Dār al-ma’ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 219.

⁷⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 169.

⁷⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 134.

Kod *miṭāl* glagola se javlja dugi vokal *ū* nakon prvog konsonanta zbog spajanja kratkog vokala *u* pasiva sa poluvokalom iz osnove glagola (obično je u pitanju *wāw*). Naprimjer:

السَّلَالُ الَّتِي يُوضَعُ فِيهَا الخُبْزُ⁷⁶

...košare u koje se stavlja hljeb.

Imperfekt pasiva glagola وَجَدَ upotrebljava se i u značenju *postojati, biti*. Subjekt ovog pasivnog glagola je obično neodređena imenica.

لَا يُوجَدُ مَوْتٌ إِلَّا دَاخِلَ الحَرْبِ.⁷⁷

Smrt postoji samo u ratu.

...بِالرَّغْمِ مِنْ أَنَّهُ لَا تُوجَدُ إِحصَائِيَّةٌ دَقِيقَةٌ حَوْلَ أَعْدَادِ السُّكَّانِ الْأَصْلِيِّينَ الَّذِينَ كَانُوا مَوْجُودِينَ عَلَى

أَرَاضِي أَمِيرِكَا الشَّمَالِيَّةِ لِحَظَّةِ قُدُومِ الأوروپِيِّينَ.⁷⁸

Iako ne postoje tačne statistike o broju starosjedilaca koji su bili prisutni na zemljama Sjeverne Amerike u vrijeme dolaska Evropljana...

كُلُّ مَا يُوجَدُ مِنَ الفَرْقِ بَيْنَ السَّاحِرِ وَالصُّوفِي هُوَ أَنَّ...⁷⁹

Sva razlika između mađioničara i sufije sadržana je u tome što...⁸⁰

Dakle, sva razlika između mađioničara i mistika je u tome što je...⁸¹

⁷⁶ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005, str., 664.

⁷⁷ Ron Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 611.

⁷⁸ Ibrāhīm al-Sayyid, „Dīmūkrāṭiya al-dimā’i, kayfa tu’ussisat ‘Amrīka ‘alā ‘ašlā’ al-sukkān al-’asliyyīn“, *al-Ġazīra nat*, 12. 5. 2018, pristupljeno: 28.6.2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/midan/intellect/sociology/2018/5/12/%D9%83%D9%8A%D9%81-%D8%A3%D8%B3%D8%AA-%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D8%A7-%D8%AF%D9%8A%D9%85%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B7%D9%8A%D8%AA%D9%87%D8%A7-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A3%D8%B4%D9%84%D8%A7%D8%A1>

⁷⁹ Ṭāhā Husayn, *al-’Ayyām*, I-II, Dār al-ma’ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 83.

⁸⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 72.

⁸¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 50.

Imperfekt pasivnog glagola nekada može imati značenje potencijala, odnosno, ukazuje da nešto može biti obavljeno, daje mu se karakter mogućnosti, mogućeg. Takvi pasivi se obično koriste u negativnoj formi i dolaze na kraju rečenice.⁸²

Naprimjer:

هَذَا سُؤَالٌ لَا يُسْأَلُ.⁸³

To je pitanje koje ne treba postaviti.

Treba imati na umu da se glagoli određenih vrsta (V, VI, VII, VIII, IX) rjeđe javljaju u flektivnom pasivu jer su neprelazni ili imaju pasivno ili mediopasivno značenje.⁸⁴

Naprimjer:

...الَّتِي تَذْهَبُ إِلَى أَنَّ الصَّوَابَ يَتَكَوَّنُ مِنْ تَمَامِ التَّطَابُقِ بَيْنَ فِكْرِنَا وَوَأَقِيعَةِ الشَّيْءِ.⁸⁵

...koja polazi od toga da se ono što je ispravno sastoji od potpune korespondencije između naše misli i stvarnosti.

Pasiv je vrlo rijedak u V glagolskoj vrsti jer aktiv glagola V glagolske vrste obično ima pasivno ili refleksivno značenje. Buckley također kaže da je i pasiv u VI glagolskoj vrsti jako rijedak jer aktiv glagola VI vrste obično ima povratno značenje.⁸⁶

Pasiv kvadrilitera se najčešće javlja u I glagolskoj vrsti.⁸⁷

الْكُتُبُ الَّتِي تُتْرَجَمُ⁸⁸

knjige koje se prevode.

Iako je vokalizacija rijetko naznačena u modernom arapskom jeziku, pasiv se koristi bez ograničenja ili poteškoća, obično ga je lahko prepoznati bilo iz konteksta ili zbog

⁸² Ron Buckley, *Modern Literaty Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 613.

⁸³ Ibid., str. 613.

⁸⁴ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005, str. 665.

⁸⁵ Salma Nabīl, „Do the right thing“...Kayfa tuṭābiq film Sbāyḳ Lī ma‘a sīnāryū „Ġūrġ Flūyd“, *al-Ġazīra nat*, 17. 6. 2020, pristupljeno: 28. 6. 2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/midan/art/2020/6/17/do-the-right-thing-%D8%AC%D9%88%D8%B1%D8%AC-%D9%81%D9%84%D9%88%D9%8A%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%B0%D9%8A-%D9%85%D8%A7%D8%AA-%D9%85%D8%B1%D8%AA%D9%8A%D9%86-%D9%83%D9%8A%D9%81>

⁸⁶ Ron Buckley, *Modern Literaty Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 418.

⁸⁷ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005, str., 666.

⁸⁸ Ibid, str. 666.

različitih morfoloških i sintaktičkih naznaka. Često je odsustvo vjerodostojnog agensa dovoljno da signalizira pasivnu konstrukciju (u sljedećim primjerima pasiv je prepoznatljiv čak i kada nema vokalizacije):⁸⁹

كَانَ هَذَا الشَّخْصُ يُسَمَّى بَيْنَ هَؤُلَاءِ الشَّبَابِ أَبَا طَرْطُورٍ.⁹⁰

*Studenti su ga među sobom zvali Abu Taratur.*⁹¹

*Tog posjetioca su mladi zvali Abu Tartur.*⁹²

U nekim slučajevima je oblik glagola u pasivu ortografski izražen, čak i kada nije vokaliziran, posebno kada su u pitanju „šuplji“ glagoli i glagoli III glagolske vrste. U sljedećem primjeru „šuplji“ glagol أَتَاخَ je nedvosmisleno u pasivu. Isto se odnosi i „šuplje“ glagole u tri primjera koja slijede nakon njega.

كَانَ يَحْفَظُ مِنْهُ مَا يَمُرُّ بِهِ حِينَ تُتَاخَ لَهُ الْفُرْصَةُ.⁹³

*...već je učio samo ono na šta je usput i slučajno nailazio...*⁹⁴

*...jer je mogao da pamti samo ono što je zahvaljujući slučaju čuo u mimohodu, kada je za to bilo mogućnosti...*⁹⁵

كَانَ هَذَا الشَّخْصُ يَزُورُ وَلَا يُزَارُ.⁹⁶

*Ta osoba je odlazila u posjete, ali njega nisu posjećivali.*⁹⁷

*Taj je stanar posjećivao druge, ali njega nisu posjećivali.*⁹⁸

وَأَمَّا هُوَ صَاحِبُ شِعْرٍ يَنْشُدُ وَكَلَامٍ يُقَالُ...⁹⁹

⁸⁹ E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, str. 383.

⁹⁰ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 217.

⁹¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 168.

⁹² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 133.

⁹³ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 280.

⁹⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 217.

⁹⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 178.

⁹⁶ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 216.

⁹⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 168.

⁹⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 133.

...koji recitira koješta i priča zgođe...¹⁰⁰

...samo znalac stihova koje recituje, govora koje drži...¹⁰¹

Navest ćemo i primjer iz teksta koji pripada žurnalističkom stilu:

لَكِنَّ بِالرَّغَمِ مِنْ هَذَا الْعَضْبِ، فِيهِ الْهِنْدِ حَيْثُ نَشَأْتُ، ظَلَّ يُنْظَرُ إِلَى كُلِّ مَا هُوَ عَرَبِيٌّ، إِلَى كُلِّ مَا تَمَّ
أَوْ قِيلَ مِنْ جَانِبِ ذَوِي الْبَشَرَةِ الْبَيْضَاءِ عَلَى أَنَّهُ أَعْلَى شَأْنًا.¹⁰²

„Ali uprkos ovom gnjevu, u Indiji u kojoj sam odrastao, sve što je zapadno, sve što su uradili i rekli bijeli ljudi, i dalje se smatralo superiornim.“ – primjećujemo da je „šuplji“ glagol u pasivu.

Međutim, uvijek je moguće umetnuti samoglasnike u slučajevima prave dvosmislenosti, najčešće samo prvi značajni samoglasnik *u* u pasivu, odnosno na prvom slogu perfekta ili imperfekta.¹⁰³

وَ لَكِنَّ صِيَاخَ الطِّفْلَةِ مُتَّصِلٌ فَلَا تُمَدُّ يَدٌ إِلَى طَعَامٍ.¹⁰⁴

*Kako djevojčica nije prestajala ječati, niko i ne dohvati hranu.*¹⁰⁵

*Ali, zbog neprekidnih krikova djevojčice, ni jedna se ruka ne maši jela.*¹⁰⁶

Naglašavamo da prijevod nekih od primjera navedenih u ovom poglavlju ne odražava strukturu arapske rečenice i iz prijevoda se ne vidi da je u izvorniku upotrijebljen pasiv. Razlog tome leži u činjenici da se pasivne konstrukcije mogu prevoditi na različite načine o čemu će više riječi biti u posebnom poglavlju posvećenom načinima prevođenja arapskih pasivnih rečenica na bosanski jezik.

⁹⁹ Tāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 282.

¹⁰⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 218.

¹⁰¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 178-179.

¹⁰² „Kayfa māta malāyīn al-Hunūd ġū'an bi sabab siyāsāt Tšaršil“, *BBC News Arabī*, 24. 7. 2020, pristupljeno 20. 3. 2024. dostupno na: <https://www.bbc.com/arabic/world-53501811>

¹⁰³ E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabis: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, str. 384.

¹⁰⁴ Tāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 101.

¹⁰⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 85.

¹⁰⁶ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 61.

3. POSTUPCI PASIVIZACIJE

Transformacija aktivne rečenice u pasivnu u arapskom jeziku izvedena je kroz sljedeće postupke:

- a) Democija subjekta aktivne rečenice koja podrazumijeva njegovu potpunu eliziju ili naknadno uvođenje;
- b) Promocija logičkog objekta glagola na mjesto gramatičkog subjekta rečenice;
- c) Promjena oblika glagola *fa'ala* (aktivno prošlo vrijeme) u *fu'ila* (pasiv glagola).¹⁰⁷

Pretvarajući aktivnu rečenicu u odgovarajuću joj pasivnu, pravi logički i gramatički subjekat aktivne rečenice se elidira, a u pasivnoj rečenici na njegovo mjesto kao prividni subjekt dolazi objekt aktivne rečenice u nominativu. Evo kako postupak pasivizacije jedne rečenice u aktivu navodi Muftić:

صَنَّفَ عُمَرُ الْكِتَابَ فِي هَذَا الْعَامِ.¹⁰⁸

Omer je napisao tu knjigu ove godine.

صُنِّفَ الْكِتَابُ فِي هَذَا الْعَامِ.

Ta knjiga je napisana ove godine.

Pravi subjekt aktivne rečenice ispušten je. Objekat aktivne rečenice الْكِتَابَ postao je prividni subjekt, a predikatni glagol صَنَّفَ u aktivu prešao je u pasiv صُنِّفَ. Priloška oznaka za vrijeme فِي هَذَا الْعَامِ ostala je u pasivnoj rečenici nepromijenjena. U arapskom jeziku glagoli u pasivu sa subjektom se slažu u rodu i broju na isti način kao glagoli u aktivu.

Rijetko prividni subjekt pasivne rečenice predstavlja adverbijal mjesta ili vremena aktivne rečenice, kao u primjerima:

¹⁰⁷ Aisha Iya Ahmed, Sheriff Abdulkadir, „ Passivization and Theta (Θ) Role in Arabic“, *Language in India* www.languageinindia.com, 13:5, 2013, str. 214.

¹⁰⁸ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 537.

سُكِنَ هَذَا الْبَيْتُ فِي الْمَاضِي.¹⁰⁹

U ovoj se kući stanovalo u prošlosti.

سُهِرَتِ اللَّيْلَةُ فِي دَارِ صَدِيقِنَا.¹¹⁰

Noć je probdjevena (Probdjeli smo noć) u kući našeg prijatelja.

Razlika u značenju između glagola u pasivu i glagola povratno-pasivnog smisla je u tome što kod ovog drugog njegov subjekat efektivno vrši njime naznačenu radnju pod nečijim utjecajem, dok je u pasivnoj rečenici prividni subjekt, ustvari, objekt glagolske radnje, tj. on je ne vrši, nego se ona izvršava na njemu. To se lahko razabire kad uporedimo dvije takve rečenice od kojih je jedna s povratno-pasivnim glagolom, a druga s odgovarajućim mu glagolom u pasivu. Naprimjer::

أُكْزِمَ جَيْشُهُمْ عَنْ قَرِيبٍ.¹¹¹

Uskoro se njihova vojska dala u bijeg.

هُزِمَ جَيْشُهُمْ عَنْ قَرِيبٍ.¹¹²

Njihova je vojska uskoro natjerana u bijeg.

3.1. Pasiv direktno prijelaznih glagola

Pasiv obično imaju prijelazni glagoli bilo direktno bilo indirektno prijelazni.

Radi usporedbe, u bosanskom jeziku oblike pasiva (trpnog stanja) imaju samo prijelazni (tranzitivni) glagoli. Pasivnim konstrukcijama označava se da subjekt rečenice nije vršilac glagolske radnje: gramatički subjekt obuhvaćen je radnjom kao objekt.¹¹³

¹⁰⁹ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 537.

¹¹⁰ Ibid., str. 537.

¹¹¹ Ibid., str. 537.

¹¹² Ibid., str. 537.

¹¹³ Dževad Jahić, Senahid Halilović, Ismail Palić, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000, str. 286.

U arapskom jeziku, iako subjekat u rečenicama čiji je glagol u pasivu nije jasno naznačen, rečenice ipak imaju tzv. prividni subjekat ili, kako se on u arapskoj sintaksi naziva نَائِبُ الْفَاعِلِ, a mogu ga imati samo prijelazni glagoli koji u aktivu imaju direktni objekat.¹¹⁴

Naprimjer:

مَجْهُودًا مَكْدُودًا قَدْ بَحَّ صَوْتُهُ.¹¹⁵

*Pri tome se naprezao toliko da bi mu glas promukao.*¹¹⁶

*...trudeći se do iznemoglosti. Glas bi mu promukao.*¹¹⁷

إِنَّمَا قُسِمَ الْأَمْرُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ ابْنِهَا قِسْمَةً عَدْلًا.¹¹⁸

*Međutim, posao su podijelili ravnopravno.*¹¹⁹

*...ali posao je bio podijeljen između nje i sina veoma pravično.*¹²⁰

فَضْرِبَ السُّرَادِقُ.¹²¹

*Podigoše šator...*¹²²

*Podignut je šator...*¹²³

وَلَنْ يَتِمَّ وَصْفُ الرَّبْعِ وَتَصْوِيرُ الْبَيْتَةِ الَّتِي عَاشَ فِيهَا الصَّبِيُّ لِأَوَّلِ عَهْدِهِ بِالْقَاهِرَةِ إِذَا لَمْ يُذَكَّرْ أَشْحَاصٌ

كَانُوا يُقِيمُونَ فِي الرَّبْعِ وَكَأَنَّهُمْ لَيْسُوا مِنْ أَهْلِهِ.¹²⁴

*Opis kuće i predstavljanje sredine u kojoj je živio naš junak u početku boravka u Kairu neće biti potpun ukoliko se ne spomenu osobe koje su boravile u njoj...*¹²⁵

¹¹⁴ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 535.

¹¹⁵ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 200.

¹¹⁶ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 155.

¹¹⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 122.

¹¹⁸ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 205.

¹¹⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 159.

¹²⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 125.

¹²¹ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 208.

¹²² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 161.

¹²³ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 125.

¹²⁴ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 210.

¹²⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 163.

Opis kuće i slikanje sredine u kojoj je dječak živio na početku svog poznanstva s Kairom biće nepotpuni ako se ne spomenu lica koja su boravila u kući...¹²⁶

وَلَكِنَّ الْجَامِعَةَ قَدْ أَنْشِئْتُ، وَإِذَا صَاحِبُنَا يُقْبَلُ عَلَيْهَا وَيَنْتَسِبُ إِلَيْهَا.¹²⁷

Tada se osnova Kairski univerzitet, te naš junak pređe na njega.¹²⁸

Upravo tada je osnovan Kairski univerzitet i naš prijatelj odmah ode tamo i upisa se.¹²⁹

وَكَانَتْ الدَّارُ قَدْ هُبِئَتْ لِلْعِيدِ.¹³⁰ (103.)

Kuća je bila spremljena za praznik.¹³¹

I kuća je bila spremljena za praznik.¹³²

وَيَيْنَمَا كَانَ صَاحِبُنَا يَرُشُّو وَيَشْتَرِي، وَيُخَدِّعُ وَيُخَدَعُ.¹³³

I dok je dječak tako davao i uzimao mito, varao a bio i varan.¹³⁴

I dok je naš dječak davao i primao mito, varao i bio varan...¹³⁵

إِعْتَرَضَهَا أَبُو طَرْطُورَ فَسَايَرَهَا لَا يُرَى وَلَا يُسْمَعُ وَلَا يُحَسُّ.¹³⁶

...on izlazi pred djevojku i ide uz nju tako da ga niko ne zamijeti i ne osjeti.¹³⁷

...i išao naporedo s njom tako da ga nisu vidjeli, nisu čuli niti osjećali.¹³⁸

¹²⁶ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 128.

¹²⁷ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 303.

¹²⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 234.

¹²⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 194.

¹³⁰ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 103.

¹³¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 86.

¹³² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 62.

¹³³ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 51.

¹³⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 46.

¹³⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 29.

¹³⁶ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 219.

¹³⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 169.

¹³⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 134.

3.2. Pasiv indirektno prijelaznih glagola

Postoje glagoli koji uvijek uz sebe zahtijevaju prijedložni komplement kako bi ostvarili svoje značenje. Pasiv indirektno prijelaznih glagola se naziva impersonalnim, jer je glagol uvijek u trećem licu muškog roda bez obzira na rod i broj prijedložnog objekta. Gramatički subjekat je zapravo čitava prijedložna fraza za koju se smatra da je u muškom rodu jednine.¹³⁹

S izuzetkom glagola koji nemaju oblik pasiva, arapski glagoli u pasivnoj rečenici imaju tzv. prividni subjekt ili, kako se on zove u arapskoj sintaksi: „zamjenik vršioca radnje“ = نَائِبُ الْفَاعِلِ, a mogu ga imati, kako smo već naveli, samo prelazni glagoli koji u aktivu imaju direktni objekt. Inače, svi glagoli u arapskom jeziku, opet s izuzetkom onih bez oblika pasiva, mogu u najmanju ruku imati tzv. bezlični (impersonalni) pasiv.¹⁴⁰

Bezlični pasiv upotrebljava se samo u trećem licu jednine. Tada se elidira prividni subjekt, a dalji objekt zadržava svoj prijedlog. Takav objekt tada se smatra da je po izgovoru (لَفْظًا) u genitivu, a po položaju (مَحَلًّا) u rečenici u nomintivu, tj. na poziciji prividnog subjekta.¹⁴¹

Umjesto trećeg lica jednine u pasivu može se upotrijebiti treće lice množine konkretnog glagola u aktivu, sa zamišljenim (virtuelnim) subjektom النَّاسُ ili sl.).¹⁴² Evo primjera za bezlični pasiv (s odgovarajućom zamjenom aktivnim glagolom):

أُخْتِلفَ (اِخْتَلَفُوا) فِي تِلْكَ الْمِسْأَلَةِ.¹⁴³

Razišlo se (razišli su se) u tome pitanju.

جِيئِي - (جَاءُوا) بِالْمَرِيضِ فِي الْمُسْتَشْفَى.¹⁴⁴

¹³⁹ Ron Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 614.

¹⁴⁰ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 536.

¹⁴¹ Ibid., str. 536.

¹⁴² Ibid., str. 536.

¹⁴³ Ibid., str. 536.

¹⁴⁴ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 536.

Bolesnik je doveden (bolesnika su doveli) u bolnicu.

سَيُعْمَى عَلَيْهَا بِالتَّأَكِيدِ لَوْ سَمِعَتْ حَوَارِهُمَا.¹⁴⁵

Sigurno bi se onesvijestila kada bi čula njihov razgovor.

Pasiv se često koristi idiomatski. Naprimjer:

وَ حُيِّلَ لِعَادَةٍ.¹⁴⁶

Gadi se učinilo.

Uz glagole kretanja tipa *doći* i *otići*, mogu doći komplementi u formi prijedložne fraze sa prijedlogom ب u njenoj strukturi, koji u tom slučaju postaju indirektno prijelazni glagoli u značenju *donijeti* i *odnijeti*, te mogu imati impersonalni pasiv. Naprimjer:

جِيءَ لِي بِجِهَازٍ عَرَضٍ صَغِيرٍ.¹⁴⁷

Donijeli su mi mali projektor.

3.3. Pasiv dvostruko prijelaznih/ditranzitivnih glagola

Dvostruko prijelazni glagoli, u kojima aktivno stanje zahtijeva dva objekta u akuzativu, također mogu imati pasivno stanje. Tada, jedan objekat postaje subjekat pasivnog glagola, dolazi u nominativu ili ulazi u sastav glagola, a drugi objekat ostaje u akuzativu.¹⁴⁸ Muftić na isti način opisuje pasivizaciju dvostruko prijelaznih glagola.¹⁴⁹ I jedan i drugi opis odnose se na dvostruko direktno prijelazne glagole.

U narednom primjeru imamo dvostruko prijelazan glagol عَدَّ u značenju *smatrati nešto/nekoga nekakvim* upotrijebljen u pasivu. Naprimjer:

¹⁴⁵ Ron Buckley, *Modern Literaty Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 614.

¹⁴⁶ E. Badawi, M .G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, str. 388.

¹⁴⁷ E. Badawi, M .G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, str. 389.

¹⁴⁸ Ron Buckley, *Modern Literaty Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 612-613.

¹⁴⁹ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 537.

وَعُدَّ هَذَا إِنْتِصَارًا ، وَقَصَّرَ عَنِ الدَّرَجَةِ الأُولَى وَعُدَّ هَذَا ظُلْمًا.¹⁵⁰

...što se smatralo značajnim uspjehom, ali ne uspi dobiti diplomu prvog stepena, što je smatrano nepravdom.¹⁵¹

...i to je smatrao pobjedom, ali nije stigao do diplome prvog stepena, i to je smatrano nepravdom.¹⁵²

Međutim, u analiziranom korpusu mnogo češće su se javljali oblici pasiva dvostruko prijelaznih glagola kod kojih je jedan objekat direktni, a drugi indirektni. U tom slučaju direktni objekat iz aktivne rečenice postaje gramatički subjekat pasivne rečenice, dok indirektni objekat ostaje u formi prijedložne fraze. Naprimjer:

وَقَدْ أُتِيحَ لَهُ ذَلِكَ فِي غَيْرِ مَشَقَّةٍ وَلَا جُهْدٍ بِفَضْلِ هَذِهِ الدُّرُوسِ الَّتِي كَانَتْ تُلْقَى فِي الضُّحَى بَعْدَ أَنْ يُفَرِّغُ الطُّلَّابُ مِنْ إِفْطَارِهِمْ.¹⁵³

To mu je ipak pošlo za rukom bez velikog truda i napora zahvaljujući časovima koji su se održavali prije podne, kada studenti doručkuju. ...¹⁵⁴

To mu je polazilo za rukom bez truda i napora zahvaljujući časovima koji su se održavali ujutro, pošto bi studenti doručkovali....¹⁵⁵

يُقَدِّمُ لَهُ نَصِيئَهُ مِنَ الشَّايِ فِي صَمْتٍ.¹⁵⁶

Šutke mu dodaju njegov čaj.¹⁵⁷

Dodavali su mu njegov dio čaja u šutnji.¹⁵⁸

وَمَعَ ذَلِكَ فَقَدْ جَلَسَ أَمَامَ الْمُتَمَتِّحِينَ وَطُلِبَ إِلَيْهِ أَنْ يَقْرَأَ سُورَةَ الكَهْفِ.¹⁵⁹

¹⁵⁰ Tāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 221.

¹⁵¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 171.

¹⁵² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 136.

¹⁵³ Tāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 236.

¹⁵⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 183.

¹⁵⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 145.

¹⁵⁶ Tāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 152.

¹⁵⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 121.

¹⁵⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 93.

Dakle, mladić sjede pred ispitivače i oni zatražiše da im prouči sure Pećina.¹⁶⁰

No on ipak sjede pred ispitivače koji zatražiše da kazuje poglavlje „Pećina“.¹⁶¹

U posljednjem primjeru umjesto gramatičkog subjekta u formi imeničke fraze, imamo subjekatsku rečenicu.

3.4. Pasiv neprijelaznih glagola

Prijelazni glagoli su oni glagoli koji zahtijevaju jedan objekt ili više od jednog objekta, dok postoje neki glagoli koji su uvijek neprijelazni kao što su: شَرَّفَ، حَمَّرَ، رَاحَ، اِنْصَرَفَ، كَرَّمَ

Prijelazni glagol se zove المَجَاوِزُ jer ne sadrži samo subjekat već i objekat kao što su طَالَ...¹⁶²

Prijelazni glagol se zove الْقَاصِرُ jer sadrži samo subjekt i ne sadrži objekat kao što su قَرَأَ i كَتَبَ

Dodaci koji dolaze s glagolima poput navedenih, tj. glagolima kao što su قَامَ i ذَهَبَ، جَلَسَ.¹⁶³ Dodaci koji dolaze s glagolima poput navedenih, tj. glagolima kretanja i mirovanja se u arapskom jeziku smatraju adverbijalnim dopunama.

U većini jezika, prijelazni glagol se „pasivizira“ i postaje neprijelazni nakon pasivizacije. Postoji nekoliko jezika koji dozvoljavaju pasivizaciju neprijelaznih glagola, naprimjer njemački i arapski dozvoljavaju pasivizaciju neprijelaznih glagola.¹⁶⁴ Naprimjer:

رُقِبَ عَلَى الْجَبَلِ.¹⁶⁵

(Neko) se popeo na planinu.

سِيرَ (سَارُوا) إِلَى الْعِرَاقِ.¹⁶⁶

¹⁵⁹ Tāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma‘ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 225.

¹⁶⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 174.

¹⁶¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 138.

¹⁶² Jasim B. Yasir Al-Shujairi, Ahlam Muhammed i Yazan S. O. Almahameed, „Transitivity and Intransitivity in English and Arabic: A Comparative Study“, *International Journal of Linguistics*, 7:6, 2015, str. 49.

¹⁶³ Saif Habeeb Hasan, „A Pragmatic Study of Using Passive Structures in Arabic with Reference to their Realizations in English“, *International Journal of Contemporary Applied Researches*, 8:4, 2021, str. 19.

¹⁶⁴ Aisha Iya Ahmed, Sheriff Abdulkadir, „Passivization and Theta (Θ) Role in Arabic“, *Language in India* www.languageinindia.com, 13:5, 2013, str. 211.

¹⁶⁵ Ibid., str. 211.

Otišlo se (otišli su) u Irak.

U arapskom jeziku pasivne oblike mogu imati intranzitivni glagoli izuzimajući glagole koji u aktivu označavaju stanje ili svojstvo kakvi su kvalifikativni glagoli, te glagoli IX i XI vrste.¹⁶⁷ Uz ove glagole pasiv nemaju ni jednovalentni glagoli specifične semantike, kao ni pomoćni i nepotpuni glagoli tipa كَانْ i كَادْ .

3.5. Stalni pasiv

U arapskom jeziku postoji grupa glagola koji se u određenim značenjima upotrebljavaju isključivo u pasivu, dok oni mogu imati sasvim druga značenja u aktivu. Takvi su, primjerice:

جُنَّ = poludjeti, biti opsjednut,

عُنِيَ بِ = brinuti se o, nastojati oko;

أَغْمِيَ (عَلَى) ili عُشِيَ (عَلَى) onesvijestiti se;

أُولِعَ بِ = biti pohlepan (za), odan (čemu) jako voljeti i dr.¹⁶⁸

Takvi su i glagoli za koje smo pronašli primjere iz korpusa:

إِذَا فَقَدْ أُصِيبَ الشَّابُّ وَوَجَدَ الْوَبَاءُ طَرِيقَهُ إِلَى الدَّارِ.¹⁷⁰

Dakle, mladić je obolio. Nesreća pronađe put do te kuće...¹⁷¹

Tako je mladić obolio a pošast našla svoj put do naše kuće.¹⁷²

¹⁶⁶ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 536.

¹⁶⁷ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 536.

¹⁶⁸ Ibid., str. 536.

¹⁶⁹ Glagol أَصَابَ znači *pogoditi*, međutim, kada je u pasivu ostvaruje značenje *oboliti*.

¹⁷⁰ Tāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 106.

¹⁷¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 88.

¹⁷² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 64.

173 فَسَمِعُوا دَرَسَ الشَّيْخِ بِحَيْثَ الَّذِي كَانَ يَقْرَأُ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ مَكَانَ الْأُسْتَاذِ الْإِمَامِ بَعْدَ أَنْ تُؤَيَّى.

...i slušali predavanje profesora Bahita koji je nakon smrti profesora Muhammeda Abduha držao tefsir.¹⁷⁴

...i slušali čas profesora Bakhita, koji je predavao komentar Kur'ana umjesto profesora-Imama nakon njegove smrti.¹⁷⁵

Okamenjena forma تُرَى *viđeno je*, *vidi se* koristi se impersonalno u značenju: *pitam se*, *smatram*.¹⁷⁶ Naprimjer:

تُرَى مَاذَا سَيَكُونُ عَلَيْهِ الْحَالُ فِي الْمُسْتَقْبَلِ¹⁷⁷

Pita se kakva će situacija biti u budućnosti.

3.6. Uvođenje agensa u pasivnu rečenicu

U prvom poglavlju smo vidjeli da određeni broj autora navodi da se vršilac radnje pasivnog glagola redovno ne navodi, štaviše, da nije prirodno da ove dvije kategorije stoje zajedno u istoj rečenici. Buckley, naprimjer, kaže da se pasiv se mnogo rjeđe javlja u arapskom nego u engleskom jeziku i da je razlog tome opšta nemogućnost arapskog jezika da izrazi agens u pasivnim konstrukcijama.¹⁷⁸

Što se tiče uvođenja agensa, (usporedbe radi) arapski i engleski se razlikuju. Dok su u engleskom jeziku pasivi bez uvedenog agensa i pasivi sa agensom gramatički valjani, arapski se pojavljuje bez spominjanja agensa. Upotreba agensa se pripisuje ili pragmatičnim faktorima ili doslovnom sintaktičkom prijevodu sa evropskih jezika.¹⁷⁹

¹⁷³ Tāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 284.

¹⁷⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 220.

¹⁷⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 180.

¹⁷⁶ Ovaj glagol ostvaruje značenje *pitam se* kada je u pasivnom obliku.

¹⁷⁷ E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, 389.

¹⁷⁸ Ron Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 610.

¹⁷⁹ Rima Ben Ayeche, „Phase-based Analysis of Verbal Passive in Standard Arabic“, *The International Journal of Arabic Linguistics*, 4:2, 2018, str. 275.

S druge strane, Badawi i drugi tvrde da standardni arapski jezik ima pasiv uveden agensom. Uprkos prvobitnoj svrsi pasiva da eliminira agens, u modernom standardnom arapskom on se sve više ponovo uvodi u pasivne rečenice pomoću prijedložnih fraza kao što su:

1. مِنْ قِبَلٍ u značenju *od strane*¹⁸⁰

Naprimjer:¹⁸¹

وَهُوَ مُوَاطِنٌ أَمِيرِكِيُّ مِنْ أُصُولِ أَفْرِيقِيَّةٍ، مُتَجَرِّبٌ بَعْرَضِ إِيْتِيَاعِ عُلْبَةِ سَجَائِرِ، لِيُتْهِمَ بَعْدَهَا مِنْ قِبَلِ

الْعَامِلِينَ فِي الْمَتَجَرِّ بِشِرَاءِ السَّجَائِرِ بِوَرَقَةٍ نَقْدِيَّةٍ مُزَوَّرَةٍ مِنْ فِئَةِ الْعِشْرِينَ دُولَارًا.¹⁸²

On je afroamerički državljani koji je ušao u radnju kako bi kupio kutiju cigareta, a potom su ga zaposleni u radnji optužili da je kupio cigarete lažnom novčanicom od dvadeset dolara.

...وَأَمَّا كَانَتْ عَمَلِيَّةٌ مَقْصُودَةٌ خُطِّطَ لَهَا مِنْ قِبَلِ الْمُسْتَعْمِرِينَ...¹⁸³

Međutim, to je bila namjerna operacija koju su planirali kolonijalisti...

2. مِنْ جَانِبٍ u značenju *od strane*¹⁸⁴

¹⁸⁰ E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, str. 385.

¹⁸¹ U primjerima koje budemo navodili u okviru ovog potpoglavlja podvući ćemo i frazu koja predstavlja naknadno uveden agens u arapskoj pasivnoj rečenici.

¹⁸² Salma, Nabīl „Do the right thing“...Kayfa tuṭābiq film Sbāyḳ Lī ma‘a sīnāryū „Ġūrġ Flūyd“, *al-Ġazīra nat*, 17. 6. 2020, pristupljeno: 28. 6. 2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/midan/art/2020/6/17/do-the-right-thing-%D8%AC%D9%88%D8%B1%D8%AC-%D9%81%D9%84%D9%88%D9%8A%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%B0%D9%8A-%D9%85%D8%A7%D8%AA-%D9%85%D8%B1%D8%AA%D9%8A%D9%86-%D9%83%D9%8A%D9%81>

¹⁸³ Ibrāhīm al-Sayyid, „Dīmūkrātiya al-dimā‘i, kayfa tu‘ussisat ‘Amrīka ‘alā ‘ašlā’ al-sukkān al-‘asliyyīn“, *al-Ġazīra nat*, 12. 5. 2018, pristupljeno: 28. 6. 2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/midan/intellect/sociology/2018/5/12/%D9%83%D9%8A%D9%81-%D8%A3%D8%B3%D8%B3%D8%AA-%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D8%A7-%D8%AF%D9%8A%D9%85%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B7%D9%8A%D8%AA%D9%87%D8%A7-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A3%D8%B4%D9%84%D8%A7%D8%A1>

¹⁸⁴ E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, str. 385.

لَكِنَّ بِالرَّغْمِ مِنْ هَذَا الْعَضَبِ، فِيهِ الْهِنْدِ حَيْثُ نَشَأْتُ، ظَلَّ يُنْظَرُ إِلَى كُلِّ مَا هُوَ عَرَبِيٌّ، إِلَى كُلِّ مَا تَمَّ

أَوْ قِيلَ مِنْ جَانِبِ دَوِي الْبَشَرَةِ الْبَيْضَاءِ عَلَى أَنَّهُ أَعْلَى شَأْنًا.¹⁸⁵

„Ali uprkos ovom gnjevu, u Indiji u kojoj sam odrastao, sve što je zapadno, sve što su uradili i rekli bijeli ljudi, i dalje se smatralo superiornim.“

3. بِوَأَسْطَةٍ pomoću; također se koristi u značenju: *putem, pomoću, posredstvom*.¹⁸⁶

صُنِعَ بِوَأَسْطَةِ الدِّكَاةِ الْإِصْطِنَاعِيَّةِ.. عَلَامَةٌ جَدِيدَةٌ مِنْ "مَيْتَا" لِمُحَارَبَةِ الْمُحْتَوَى الْمُرَيْفِ.¹⁸⁷

Napravljen pomoću vještačke inteligencije.. Nova oznaka "Metē" za borbu protiv lažnog sadržaja.¹⁸⁸

4. عَلَى يَدِ¹⁸⁹ u značenju *od strane*.

تَارِيخُ الْفَنِّ السَّابِعِ.. كَيْفَ وُلِدَتْ السِّينَمَا عَلَى يَدِ التَّصْوِيرِ السِّينِمَائِيِّ؟¹⁹⁰

Sedma historija umetnosti.. Kako je kinematografija stvorila kino?

¹⁸⁵ „Kayfa māta malāyīn al-Hunūd ḡū‘an bi sabab siyāsāt Tšaršil“, *BBC News Arabī*, 24. 7. 2020, pristupljeno 20. 3. 2024, dostupno na: <https://www.bbc.com/arabic/world-53501811>

¹⁸⁶ E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, 2004, str. 385.

¹⁸⁷ „Šuni‘a bi wāšīta al-ḡaka’ al-‘ištīnā‘ī, ‘alāma ḡadīda min „Mīta“ li muhārabā al-muḡtawā al-muzayyaf“, *al-Ġazīra nat*, 6. 4. 2024., pristupljeno 17. 7. 2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/tech/2024/4/6/%D8%B5%D9%86%D8%B9-%D8%A8%D9%88%D8%A7%D8%B3%D8%B7%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B0%D9%83%D8%A7%D8%A1-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%B5%D8%B7%D9%86%D8%A7%D8%B9%D9%8A-%D8%B9%D9%84%D8%A7%D9%85%D8%A9>

¹⁸⁸ Fraza بِوَأَسْطَةٍ može se tumačiti i kao adverbijalna oznaka za sredstvo.

¹⁸⁹ Ron Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 612.

¹⁹⁰ ‘Alyā’ Tal‘at „Tārīh al-fann al-sābi‘... Kayfa wulidat al-sīnamā ‘alā yad al-taswīr al-sīnamāi‘“, *al-Ġazīra nat*, 20. 2. 2021, pristupljeno 5. 4. 2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/arts/2021/2/20/%D8%AA%D8%A7%D8%B1%D9%8A%D8%AE-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D8%A7%D8%A8%D8%B9-%D9%83%D9%8A%D9%81-%D9%88%D9%84%D8%AF%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D9%86%D9%85%D8%A7-%D8%B9%D9%84%D9%89>

5. spominje se i مِنْ طَرَفٍ *od strane*, ali u korpusu nije pronađen nijedan primjer za upotrebu ove fraze.¹⁹¹ (vidjet ćemo da se ovaj način također rijetko navodi i u novinskim tekstovima budući da nismo često nailazili na ovakve primjere analizom članaka)

مُعَارِضٌ شِيعِيٌّ بَحْرَيْنِيٌّ وَزَعِيمٌ حَرَكَةِ "حَقُّ" الْمَعَارِضَةُ الَّتِي كَانَتْ تُوصَفُ مِنْ طَرَفِ الْحُكُومَةِ بِأَنَّهَا

"مُتَشَدِّدَةٌ".¹⁹²

Bahreinski šiitski disident i vođa opozicionog pokreta "Haq", koji je vlada opisala (koji je od strane vlade opisan) kao "ekstremistički".

C. Ryding također kaže da se u arapskoj pasivnoj rečenici rijetko spominje agens. Kada je to slučaj, određene fraze se obično koriste, baš kao što se u engleskom jeziku koristi prijedlog *by*. To su عَلَى + imenica „ruka“ ili مِنْ قِبَلِ + imenica „od strane“.¹⁹³

6. بِقَلَمٍ - Koristi se u kombinaciji sa imenicom u slučaju kada se govori o autoru određene knjige. Naprimjer:

بِقَلَمِ الْعَالِمِ وَالشَّاعِرِ الْمَعْرُوفِ¹⁹⁴

„od strane učenjaka i poznatog pjesnika“

Kada se u arapskom jeziku koristi pasivni glagol, pominjanje identiteta izvršioca radnje obično se izostavlja. Može biti nepoznato ili jednostavno nepotrebno. Ustvari, ako se spominje agens, pasiv se obično ne koristi i poželjno je upotrijebiti glagol u aktivu. Međutim, predmeti ili drugi neživi uzročni faktori (kao što je vrijeme) mogu se spomenuti pomoću prijedložnih fraza..¹⁹⁵

¹⁹¹ E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, str. 385.

¹⁹² „Hasan Mušayma“, *al-Ġazīra* nat, 27. 2. 2011, pristupljeno 6. 4. 2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/news/2011/2/27/%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D9%85%D8%B4%D9%8A%D9%85%D8%B9-2>

¹⁹³ K. C. Ryding, *A reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005, str. 668.

¹⁹⁴ K. C. Ryding, *A reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005, str. 668.

¹⁹⁵ *Ibid.*, str. 659.

Treba napomenuti da se pasivne rečenice sa naknadno uvedenim agensom danas često pojavljuju u jeziku novinarstva i da su prihvatljive i potpuno razumljive izvornim govornicima arapskog jezika.

Još jedan dokaz koji bismo željeli navesti za postojanje agensa u arapskom jeziku je da se on u velikoj mjeri pojavljuje u jeziku Časnog Kur'ana. Studija objavljena u *International Journal of Recent Research in Social Sciences and Humanities* tvrdi da neke pasivne klauzule Kur'ana uključuju jasan agens.¹⁹⁶

Sljedeći ajet pokazuje agensivni pasiv u Časnom Kur'anu:

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِّنْ رَبِّكَ.

„Ti ono što ti Gospodar tvoj objavljuje slušaj.“¹⁹⁷

U ovom primjeru vidimo agens uveden prijedlogom *min*. Ova pojava je vrlo rijetka u arapskom jeziku, umjesto toga agens se najčešće uvodi prijedložnim konstrukcijama kakve su ranije navedene u našem radu. Međutim, Muftić u svojoj gramatici daje neke primjere iz literature gdje se agens uvodi prijedlozima مِنْ, بِ i لِ.

إِذَا سُئِلْتُ بِهِ¹⁹⁸

Kada budem prestignut od njega.

إِذَا بُحِثْتُ أَنْسَأُكُنَّ لِسَائِلٍ¹⁹⁹

Kada budu istraživana rodoslovlja od (strane) nekog ispitivača.

وَ مَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ²⁰⁰

Ono što je dato vjerovjesnicima od (strane) njihovog Gospodara.

¹⁹⁶ Amjed Ayyat, Fazal Mohamed Sultan, Subakir Mohamed Yasin, „A Minimalist Approach to Agentive Passive in Standard Arabic“, *International Journal of Recent Research in Social Sciences and Humanities*, 3:4, 2016, str. 151.

¹⁹⁷ *Kur'an sa prijevodom*, preveo Besim Korkut, Ḥādīm al-Ḥaramayn al-Šarīfayn al-Malik Fahd, al-Madīna al-Munawwara, 1991, str. 141.

¹⁹⁸ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 535.

¹⁹⁹ Ibid., str. 535.

²⁰⁰ Ibid., str. 535.

Ističe se da su ovakvi primjeri ili uzeti iz poezije ili da u njima nije, zapravo, označen stvarni vršilac radnje, nego je tu više naznačeno sredstvo, uzrok ili ishodište njenog izvršenja. Međutim, ponekad pasivna konstrukcija sadrži ono što bi se moglo protumačiti kao agens, koji se obično uvodi prijedlogom بِ.²⁰¹

فُوجِيَّ الْإِثْنَانِ بِدُحُولِي²⁰²

Moj ulazak je iznenadio tu dvojicu.

Badawi u vezi s ovim kaže da konstrukcija بِ فُوجِيَّ *biti iznenađen* ne krši pravilo izostavljanja agensa, jer u arapskom jeziku adverbijalna oznaka sredstva nije gramatički agens.²⁰³

George N. S. također kaže da se do sada tvrdilo da su arapski pasivi u površinskoj strukturi bez agenasa. Međutim, on se u svojoj studiji poziva na Ahmada K. 'Abd al-Ḥāmida i kaže da i mnogi drugi prije njega tvrde „da se u savremenoj praksi često susrećemo, posebno u novinama i prijevodima sa evropskih jezika, sa konstrukcijama kao što su مِنْ قِبَلٍ *od strane*, عَلَى يَدٍ *od strane*, بِوَسِيْطَةِ *pomoću* ili بِ *od strane*, koje se koriste za izražavanje agensa nakon glagola u pasivu. Pored ovih “agensivih“ konstrukcija za koje se tvrdi da su ekvivalentne engleskoj agentivoj čestici *by* ili francuskoj agentivoj čestici *par*, poznato je da postoje i druge na arapskom, kao što je مِنْ جَانِبٍ *od strane* itd.²⁰⁴

Isti autor tvrdi da su pasivne konstrukcije s indirektnim agensima poput ovih prethodno navedenih savremena inovacija, posebno u novinama i prijevodima s evropskih jezika, a puristi su otišli toliko daleko da odbacuju konstrukcije poput spomenutih jer ih smatraju konstrukcijama nametnutim arapskom jeziku pod uticajem zapadnih jezika, posebno engleskog i francuskog. Međutim, treba istaći da je upotreba pasiva uz naknadno uvođenje

²⁰¹ . . ضُرِبَ بِسَيَّارَةٍ

²⁰² Ron Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, 2004, str. 612.

²⁰³ E. Badawi, M. G. Carter i Adrian Gully, *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*, Routledge, Oxon, str. 387.

²⁰⁴ George Nehmeh Saad, *Transitivity, causation and passivization*; Kegan Paul International, London, 1982, str. 36.

agensa bila prisutna i u klasičnom arapskom jeziku. Sljedeći ajeti iz Časnog Kur'ana, gdje se pojavljuje prijedložna konstrukcija مِنْ لَدُنْ dokazuju to:²⁰⁵

كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ .

„Ovo je knjiga čiji se ajeti pomno nižu i od vremena do vremena objavljaju, od Mudrog i Sveznajućeg. „²⁰⁶

²⁰⁵ George Nehmeh Saad, *Transitivity, causation and passivization*; Kegan Paul International, London, 1982, str. 36.

²⁰⁶ *Kur'an sa prijevodom*, preveo Besim Korkut, Ḥādīm al-Ḥaramayn al-Šarīfayn al-Malik Fahd, al-Madīna al-Munawwara, 1991, str. 221.

4. PREVOĐENJE PASIVNIH KONSTRUKCIJA SA ARAPSKOG NA BOSANSKI JEZIK

U korpusu koji smo analizirali utvrdili smo više različitih načina prevođenja pasivnih konstrukcija sa arapskog na bosanski jezik.²⁰⁷ Najčešći način jeste prevođenje tih konstrukcija našim aktivom odgovarajućeg glagola u trećem licu jednine ili množine muškog ili ženskog roda. Naprimjer:

ثُمَّ يُنْقَلُ إِلَى زَاوِيَةٍ فِي حُجْرَةٍ صَغِيرَةٍ...²⁰⁸

Potom su ga prenosili u ugao male sobe...²⁰⁹

Prenosili su ga poslije toga u ugao sobice...²¹⁰

وَ قُطِفَ لَهُ فِيهَا نَعْنَاعٌ وَ رِيْحَانٌ...²¹¹

...često (u bašti) brao nanu i bosiljak.²¹²

...i brao (u bašti) nanu i bosiljak.²¹³

ثُمَّ عَادَ إِلَى اللَّجْنَةِ فَاسْتَأْنَفَ التَّفْهِيمَ أَوْ الْحِوَارَ مِنْ حَيْثُ قُطِعَ التَّفْهِيمُ أَوْ الْحِوَارُ.²¹⁴

Potom se vraćao pred komisiju i nastavljao tamo gdje je prekinuo odgovor ili dijalog.²¹⁵

A potom se vraćao i nastavljao odgovor ili raspravu tamo gdje je prekinuo.²¹⁶

وَ قَدْ صُرِفَ عَنِ الْمَالِ وَ صُرِفَ عَنِ نِسَاءِ الْمَدِينَةِ...²¹⁷

²⁰⁷ Muftić u *Gramatici arapskoga jezika* navodi tri moguća načina prevođenja pasivnih konstrukcija sa arapskog na bosanski jezik od kojih je jedan način prevođenje povratnim glagolom u trećem licu srednjeg roda u jednini (أُخْتُلِفَ = razišlo se). Međutim, prevođenje u srednjem rodu je specifično i rijetko se koristi. U korpusu nije pronađen ovakav način prevođenja na bosanski jezik.

²⁰⁸ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 18.

²⁰⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 18.

²¹⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 8.

²¹¹ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 23.

²¹² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 23.

²¹³ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 12.

²¹⁴ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 184.

²¹⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 144.

²¹⁶ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 112.

Međutim, jednoga dana, prestade njegovo zanimanje za novac i žene, kako gradske...

218

Ali odjednom on prestade da se zanima i za novac i za žene...²¹⁹

فَدُلَّ عَلَى أُسْتَاذٍ مَعْرُوفٍ بِعِيدِ الذِّكْرِ ظَاهِرِ الْمَكَانَةِ فِي الْقَضَاءِ.²²⁰

Uputiše ga na jednog poznatog profesora, za koga se nadaleko čulo...²²¹

Uputili su ga na poznatog profesora velike slave i uglednog položaja u društvu.²²²

U sljedećim primjerima pasivne konstrukcije su prevedene našim pasivnim oblikom trećeg lica jednine ili množine muškog i ženskog roda:

...أَنَّ الدَّرَجَاتِ لَا تُنَالُ فِي الْأَزْهَرِ بِالدِّكَاةِ وَالْبِرَاعَةِ، وَلَا بِالْجُهْدِ وَالتَّحْصِيلِ، وَ إِنَّمَا تُنَالُ مِنْ جِهَةٍ بِالْحِظِّ
وَالْمُصَادَفَةِ.²²³

...da se diplome na al-Azharu ne dobijaju na osnovu inteligencije i sposobnosti, marljivosti i učenja, već srećom i slučajnošću...²²⁴

...da diplome ne dobijaju sposobni i inteligentni, oni koji se trude i uče, nego, ili oni koji imaju sreće i mogu da zahvale slučajju.²²⁵

... لَا لِأَنَّه تَقَدَّمَ لِنَيْلِ الدَّرَجَةِ فَرُدَّ عَنْهَا...²²⁶

...ne zbog toga što je pristupio diplomskom ispitu pa je vraćen...²²⁷

...ne zato što je pristupio diplomskom ispitu pa je odbijen.²²⁸

²¹⁷ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 183.

²¹⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 143.

²¹⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 112.

²²⁰ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 255.

²²¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 197.

²²² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 159.

²²³ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 178.

²²⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 140.

²²⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 108.

²²⁶ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 178.

²²⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 140.

²²⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 108.

وَلَكِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ كَانَتْ قَدْ أُغْلِقَتْ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ.²²⁹

Međutim, nebeske kapije bijahu tog dana zatvorene.²³⁰

Ali nebeska vrata tog dana ostadoše zatvorena.²³¹

Sljedeći primjer preveden je pasivnim oblikom drugog lica jednine.

فَأَمَّا اللَّبَابُ فَلَمْ تُخْلَقْ لَهُ وَ لَمْ يُخْلَقْ لَكَ.²³²

...ali nisi stvoren za jezgro, niti je ono stvoreno za te.²³³

...a niti si ti stvoren za srž, niti je ona stvorena za tebe.²³⁴

U narednom primjeru glagol je preveden trećim licem množine muškog roda u pasivu.

فَأَيُّ عُرَابَةٍ فِي أَنْ يُفْتَنُوا بِشَيْخِهِمْ وَيَتَأْتَرُوهُ فِي سِيرَتِهِ وَفِي...²³⁵

Zašto bi onda bilo čudo što su očarani svojim profesorom...?²³⁶

U korpusu smo naišli na nekoliko primjera pasivnih rečenica na arapskom jeziku u kojima se ne javlja naknadno uvedeni agens, a koje prevodioci na bosanski jezik prevode uvodeći neodređene zamjenice *neko* i *niko*. Pri tome, pasivne rečenice prevode kao aktivne.

وَالْجُرْعُ كُلِّ الْجُرْعِ أَنْ يُغْلَبَ فِي بَيْعٍ أَوْ تَأْجِيرٍ أَوْ شِرَاءٍ...²³⁷

...u neizmjernom strahu da ga ne prevari kada nešto prodaje, iznajmljuje ili kupuje.²³⁸

...i neobičan strah da ga ne prevari u prodaji ili davanju zemlje u najam ili u kupovini.²³⁹

²²⁹ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 101.

²³⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 85.

²³¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 62.

²³² Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 201.

²³³ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 155.

²³⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 122.

²³⁵ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 289.

²³⁶ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 223.

²³⁷ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 182.

²³⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 143.

إِعْتَرَضَهَا أَبُو طَرْطُورَ فَسَايَرَهَا لَا يُرَى وَلَا يُسْمَعُ وَلَا يُحَسُّ.²⁴⁰

...on izlazi pred djevojku i ide uz nju tako da ga niko ne zamijeti i ne osjeti.²⁴¹

...i išao naporedo s njom tako da ga nisu vidjeli, nisu čuli niti osjećali.²⁴²

Analizom smo utvrdili da se prijevodi autora međusobno razlikuju, tako jednu pasivnu rečenicu jedan autor prevodi pasivnom u našem jeziku, dok drugi prevodi aktivnom rečenicom.. Naprimjer:

فَضْرِبَ السُّرَادِقُ.²⁴³

Podigoše šator...²⁴⁴

Podignut je šator...²⁴⁵

وَمِنْ هَذِهِ الْحَوَانِيَتِ مَا كَانَتْ تُدَارُ فِيهِ تِجَارَةٌ هَادِيَةٌ...²⁴⁶

Među dućanima je bilo i takvih u kojima se trgovalo mirno...²⁴⁷

Među prodavnicama bilo je i takvih koje su pružale utočište mirnijem trgovanju...²⁴⁸

وَعُدَّ هَذَا إِنْتِصَارًا ، وَقَصَّرَ عَنِ الدَّرَجَةِ الْأُولَى وَعُدَّ هَذَا ظُلْمًا.²⁴⁹

...što se smatralo značajnim uspjehom, ali ne uspi dobiti diplomu prvog stepena, što je smatrano nepravdom.²⁵⁰

...i to je smatrao pobjedom, ali nije stigao do diplome prvog stepena, i to je smatrano nepravdom.²⁵¹

²³⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 111.

²⁴⁰ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 219.

²⁴¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 169.

²⁴² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 134.

²⁴³ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 208.

²⁴⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 161.

²⁴⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 125.

²⁴⁶ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 133.

²⁴⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 109.

²⁴⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 82.

²⁴⁹ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 221.

²⁵⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 171.

²⁵¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 136.

Također, nekada se u prijevodu ne prati dosljedno pasivna rečenica, jer se subjekat zna iz konteksta. Zbog toga prevodioci opet pasivnu rečenicu prevode kao aktivnu, navodeći, iz konteksta, već poznati subjekat.

وَكَاثُوا قَدْ فُتِنُوا بِهَذَا الدَّرْسِ حِينَ سَمِعُوهُ فَلَمْ يَعُودُوا...²⁵²

*Pošto su saslušali predavanje, studenti su u oduševljenju pri povratku kućama...*²⁵³

*Mladići su bili oduševljeni predavanjima kada su ih čuli...*²⁵⁴

U primjeru na arapskom jeziku autor nije naveo subjekat (studenti) ali su oni spomenuti u prijevodu.

Pored navedenih, imamo i primjere koje autori prevode aktivom ali ih je moguće prevesti i pasivom. Naprimjer:

وَكَانَ هَذَا الشَّخْصُ يَزُورُ وَلَا يُزَارُ.²⁵⁵

*Ta osoba je odlazila u posjete, ali njega nisu posjećivali.*²⁵⁶

*Taj je stanar posjećivao druge, ali njega nisu posjećivali.*²⁵⁷

Taj je stanar posjećivao druge, ali on nije bio posjećivan. (naš mogući prijevod).

ثُمَّ عَادَ إِلَى اللَّجْنَةِ فَاسْتَأْنَفَ التَّقْرِيرَ أَوْ الْحِوَارَ مِنْ حَيْثُ قُطِعَ التَّقْرِيرُ أَوْ الْحِوَارُ.²⁵⁸

*Potom se vraćao pred komisiju i nastavljao tamo gdje je prekinuo odgovor ili dijalog.*²⁵⁹

*A potom se vraćao i nastavljao odgovor ili raspravu tamo gdje je prekinuo.*²⁶⁰

Možemo prevesti i na ovaj način: *Potom se vraćao pred komisiju i nastavljao tamo gdje je odgovor ili dijalog prekinut.*

²⁵² Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 289.

²⁵³ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 217.

²⁵⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 183.

²⁵⁵ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 216.

²⁵⁶ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 168.

²⁵⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 133.

²⁵⁸ Ṭāhā Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 184.

²⁵⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 144.

²⁶⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 112.

ZAKLJUČAK

Cilj ovog israživanja jesu opis i analiza pasiva i postupaka pasivizacije u arapskom jeziku. Većina autora navodi identičnu definiciju a to je da je pasiv sistem određenih glagolskih oblika (nasuprot aktivu) koji ukazuju na to da se glagolska radnja vrši na gramatičkom subjektu (kao njenom objektu), dok se u arapskom jeziku njen stvarni izvršilac obično ne navodi. Postupci pasivizacije podrazumijevaju demociju subjekta aktivne rečenice koja podrazumijeva njegovu potpunu eliziju ili naknadno uvođenje, promociju logičkog objekta glagola na mjesto gramatičkog subjekta rečenice te promjenu oblika glagola *fa'ala* (aktivno prošlo vrijeme) u *fu'ila* (pasiv glagola).

Pasiv obično imaju prijelazni glagoli, bilo direktno, bilo indirektno prijelazni. Pasiv indirektno prijelaznih glagola se naziva impersonalnim, jer je glagol uvijek u trećem licu muškog roda jednine, bez obzira na rod i broj subjekta aktivne rečenice. Gramatički subjekat u tom slučaju zapravo čitava prijedložna fraza. U postupku pasivizacije rečenica u kojima je upotrijebljen dvostruko direktno prijelazni glagol, jedan objekat postaje gramatički subjekat pasivnog glagola i stoji u nominativu, a drugi objekat ostaje u akuzativu. U postupku pasivizacije dvostruko prijelaznih glagola koji imaju jedan direktni i jedan indirektni objekat, direktni objekat promovira se u gramatički subjekat, a indirektni objekat zadržava formu prijedložne fraze. Pored prijelaznih, u arapskom jeziku pasivne oblike mogu imati neprijelazni glagoli izuzimajući glagole koji u aktivu označavaju stanje ili svojstvo kakvi su kvalifikativni glagoli, te glagoli IX i XI vrste. U arapskom jeziku jedan broj glagola se javljaju u specifičnim značenjima isključivo u pasivu koji se naziva stalnim pasivom.

Analizom primjera smo utvrdili da je u savremenom arapskom jeziku moguće uvesti agens u pasivnu rečenicu. Uprkos tome što određeni autori navode da se pasiv u arapskom jeziku pojavljuje bez agensa, u modernom standardnom arapskom se sve više ponovo uvodi u pasivne rečenice pomoću prijedložnih fraza kao što su: *عَلَى يَدٍ , بِوَأَسْطَةِ , مِنْ جَانِبٍ , مِنْ قِبَلٍ* a spominje se i *مِنْ طَرْفٍ*, s tim da u korpusu koji smo analizirali nije potvrđena upotreba posljednje fraze.

Pasivne konstrukcije u arapskom jeziku mogu se prevoditi na različite načine na bosanski jezik. Najčešći način jeste prevođenje pasivnih konstrukcija sa arapskog na bosanski

jezik našim aktivom odgovarajućeg glagola u trećem licu jednine ili množine muškog ili ženskog roda. Mogu se prevesti i pasivnim konstrukcijama. Međutim, u nekim slučajevima dolazi do odstupanja u prevođenju, tj. pasiv je preveden aktivnom rečenicom, kako bi se tekst prilagodio jeziku na koji se prevodi. Pored toga pasivne konstrukcije se prevode i uvođenjem neodređene zamjenice *neko*. Analizom je također utvrđeno da se prijevodi autora međusobno razlikuju, tako jednu pasivnu rečenicu jedan autor prevodi pasivnom u našem jeziku, dok drugi prevodi aktivnom rečenicom.

Analizom korpusa i novinskih članaka vidjeli smo da je pasiv u većini slučajeva označen, tj. prvi značajni samoglasnik u pasivu na prvom slogu, a to je samoglasnik *u*. Ova činjenica je olakšala detektiranje pasivnih rečenica u korpusu.

IZVORI

Husayn, Ṭahā, *al- 'Ayyām*, I-II, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964.

Husein, Taha, *Dani*, Prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000.

Husein, Taha, *Dani*, Prijevod sa arapskog: Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998.

INTERNET IZVORI

1. „Ṣuni'a bi wāṣiṭa al-ḍaka' al-'iṣṭinā'i, 'alāma ḡadīda min „Mīta“ li muhāraba al-muḥṭawā al-muzayyaf“, *al-Ġazīra nat*, 6. 4. 2024, pristupljeno 17. 7. 2024, dostupno na:
<https://www.aljazeera.net/tech/2024/4/6/%D8%B5%D9%86%D8%B9-%D8%A8%D9%88%D8%A7%D8%B3%D8%B7%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B0%D9%83%D8%A7%D8%A1-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%B5%D8%B7%D9%86%D8%A7%D8%B9%D9%8A-%D8%B9%D9%84%D8%A7%D9%85%D8%A9>
2. „Ḥasan Muṣayma“, *al-Ġazīra nat*, 27. 2. 2011, pristupljeno 6. 4. 2024, dostupno na:
<https://www.aljazeera.net/news/2011/2/27/%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D9%85%D8%B4%D9%8A%D9%85%D8%B9-2>
3. „Kayfa māta malāyīn al-Hunūd ḡū'an bi sabab siyāsāt Tšaršil“, *BBC News Arabī*, 24. 7. 2020, pristupljeno 20. 3. 2024, dostupno na:
<https://www.bbc.com/arabic/world-53501811>
4. al-Sayyid, Ibrāhīm, „Dīmūkrātiya al-dimā'i, kayfa tu'ussisat 'Amrīka 'alā 'ašlā' al-sukkān al-'asliyyīn“, *al-Ġazīra nat*, 12. 5. 2018, pristupljeno: 28. 6. 2024, dostupno na:
<https://www.aljazeera.net/midan/intellect/sociology/2018/5/12/%D9%83%D9%8A%D9%81-%D8%A3%D8%B3%D8%B3%D8%AA-%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D8%A7-%D8%AF%D9%8A%D9%85%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B7%D9%8A%D8%AA%D9%87%D8%A7-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A3%D8%B4%D9%84%D8%A7%D8%A1>,

5. Nabīl, Salma, „Do the right thing“...Kayfa tuṭābiq film Sbāyk Lī ma‘a sīnāryū „Ĝūrġ Flūyd“, *al-Ĝazīra nat*, 17. 6. 2020, pristupljeno: 28. 6. 2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/midan/art/2020/6/17/do-the-right-thing-%D8%AC%D9%88%D8%B1%D8%AC-%D9%81%D9%84%D9%88%D9%8A%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%B0%D9%8A-%D9%85%D8%A7%D8%AA-%D9%85%D8%B1%D8%AA%D9%8A%D9%86-%D9%83%D9%8A%D9%81>
6. Tal‘at, ‘Alyā’ „Tārīh al-fann al-sābi‘... Kayfa wulidat al-sīnamā ‘alā yad al-taswīr al-sīnamāī?“, *al-Ĝazīra nat*, 20. 2. 2021, pristupljeno 5. 4. 2024, dostupno na: <https://www.aljazeera.net/arts/2021/2/20/%D8%AA%D8%A7%D8%B1%D9%8A%D8%AE-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D8%A7%D8%A8%D8%B9-%D9%83%D9%8A%D9%81-%D9%88%D9%84%D8%AF%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D9%86%D9%85%D8%A7-%D8%B9%D9%84%D9%89>

LITERATURA

1. Ahmed, Aisha Iya, Abdulkadir, Sheriff, „Passivization and Theta (Θ) Role in Arabic“, *Language in India* www.languageinindia.com, 13:5, 2013, str. 210-220.
2. Al-Shujairi, Jasim B. Yasir; Muhammed, Ahlam; Almahameed, Yazan S. O., „Transitivity and Intransitivity in English and Arabic: A Comparative Study“, *International Journal of Linguistics*, 7:6, 2015, str. 38-52.
3. Ayyat, Amjed; Sultan, F. Mohamed; Yasin, Subakir Mohamed, „A Minimalist Approach to Agentive Passive in Standard Arabic“, *International Journal of Recent Research in Social Sciences and Humanities*, 3:4, 2016, str. 149-157.
4. Badawi, Elsaid, Carter, Michael G.; Gully, Adrian, *Modern Written Arabic, A Comprehensive Grammar*, Routledge, London and New York, 2004.
5. Ben Ayeche, Rima, „Phase-based Analysis of Verbal Passive in Standard Arabic“, *The International Journal of Arabic Linguistics*, 4:2, 2018, str. 271-292.
6. Buckley, Ron; *Modern Literary Arabic-A Reference Grammar*, Librairie du Liban-Beirut, 2004.
7. Gojević, Mirta, „Publicistički stil“, *Hrvatistika: Studentski jezikoslovni časopis*, 3:3, 2009, str. 23-30.
8. Hasan, Saif Habeeb, „A Pragmatic Study of Using Passive Structures in Arabic with Reference to their Realizations in English“, *International Journal of Contemporary Applied Researches*, 8:4, 2021, str. 16-31.
9. Holes, Clive, *Modern Arabic Structures, Functions and Varieties*, Georgetown University Press, Washington D.C., 2004.
10. Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000.
11. *Kur'an sa prijevodom*, preveo Besim Korkut, Ḥādīm al-Ḥaramayn al-Šarīfayn al-Malik Faḥd, al-Madīna al-Munawwara, 1991.
12. *Modern standard Arabic, Grammar Reference Book*, Defense language institute, 1970.
13. Muftić, Teufik, *Arapsko-bosanski rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 1997.
14. Muftić, Teufik; *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, drugo izdanje, Sarajevo, 1999.
15. Naseeb, Alaa Z.; Al-Khafaji, Rasoul, *Translating Passive Verbs in English–Arabic Parallel Texts and their Frequency in Arabic–Arabic Comparable Texts*, Department

- of English Language and Literature, Faculty of Arts and Sciences, Middle East University, Amman, 2011.
16. Ryding, K. C., *A reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, New York, 2005.
 17. Saad, George N., *Transitivity, Causation and Passivization. A semantic-syntactic study of the verb in classical Arabic*, Kegan Paul International, London, Boston and Melbourne, 1982.
 18. Shormani, Mohammed, „A Person Approach to Personal Passive in Standard Arabic“, *Al-Lisāniyyāt*, Ibb university – Yemen, 23:2, 2017, str. 85-143.
 19. Tanasković, Darko; Mitrović, Anđelka, *Gramatika arapskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005.
 20. Wright, W., *A Grammar of the Arabic Language*, Librairie du Liban, Beirut, 1981.